ARH Diss.-B-2.5510

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
ÜLDAJALOO KATEEDER

JAKOBIINIDE BLOKK JA PARIISI TÖÖTAVAD MASSID 1793. A. TEISEL POOLEL JA 1794. A ALGUSKUUDEL

DIPLOMITÖÖ

RIINA KUUSIK
AJALOO OSAKOND

TARTU 1963

Sissejuhatus

Käesoleva töö eesmärgiks on valgustada jakobiinide diktatuuri perioodi Suure Prantsuse rahvarevolutsiooni ajal. See periood, mis kestis 31. mai–2. juunil 1793. a. päevast kuni 27. juulil 1794. a. 9. termidoori kontrrevolutsioonilise riigipöördeni, oli revolutsiooni kõige demokraatlikumaks ajajärguks, oli revolutsiooni kõrgpunktiks, mis tähendas rahvarevolutsiooni lüüasaamist – kaotati feodalism. 1794. a. suvel oli tee kapitalismi arenemiseks Prantsusmaal vaba, aadlimonarhia taastamise hädaoht oli kõrvaldatud. Edasi arenda proletaarsem aga see revolutsioon ei võinud, sest tollal polnud selleks veel tingimusi, mina töölisklass ei olnud formeerunud veel iseseisvaks klassiks, suurtööstust polnud. Talupojad aga, kes olid revolutsioonilt saanud rahvanemise feodaal-

sest survest, ei olnud esialgu rohkem revolutsioonist huvitatud. Kodanlikku revolutsioonina täitis ta aga oma eesmärgid — kukutas monarhia ja kaotas feodalismi.

Jakobiinide diktatuuri perioodi omakorda võib jaotada mitmeks etapiks. Võimule tulekuu ajal olid jakobiinid liidus sankülottidega, kes neid toetasid ja olid sankülottide juhtideks 31. mai – 2. juuni pöörde ajal. Tegelikult olid sankülottide juhtideks „pöörased", hiljem aga Chaumette ja teataval määral ka Hébert. Jakobiinid aga lõid sankülottidest lahku ja kuldusid nende nõudmisi täitmast.

Töö esimene peatükk on n.ö. sissejuhatav. Käsitletakse 31. mai – 2. juuni pööret, antakse ülevaade jakobiinide bloki kujunemisist, nende vaadetest, samuti ~~ka~~ sankülottide eesmärkidest ja nõudmistest. Tutvustatud on „pööraste" populaarsemaid juhte.

1793. a. suvel olukord muutub. Jakobiinid ei täida sankülottide lootusi paremale elule, ei rahulda nende nõudmisi. Teises peatükis ongi pearöhk pandud jakobiinide majanduspoliitikale,

„pööraste" ja jakobiinide vahelisele võitlusele. On näidatud rahvamasside osa selles võitluses, kus lõpuks „pöörased" jakobiinide poolt purustati. „Pööraste" purustamise ajal — see periood kestis kuni 1793.a. septembrikuuni — tegutsesid jakobiinid veel küllaldases ünsmeeles, kuid juba 1793.a. suvel on märgata ka jakobiinide eneste hulgas mitmesuguste erineva mõtteviisiga gruppeeringute tekkimist.

„Pööraste" purustamisega lõpebki üks etapp jakobiinide diktatuuri perioodil. Järgneb jakobiinide bloki sisevõitluste periood, mis on töö III peatüki sisuks. Jakobiinide hulgast tõusevad esile robespjäristid, kes asuvad võitlusse dantonistidega, kes on selleks ajaks juba kaotanud oma revolutsioonilise võitlusvaimu ja hebertistidega (eesotsas Chaumette'i ja Hébert'iga), kes veel piiriavad kaitsta sanküloti ja väljendavad plebeiliste masside huve.

1794.a. kevadeks aga purustatakse robespjäristide poolt nii dantonistid kui ka hebertistid.

Ka robespjäristide tee viib hukkumisele. Talupojad muutusid passiivseks, sest nemad polnud enam revolutsioonist huvitatud, sankülotide usalduse

olid aga robespjäristid kaotanud. Jakobiinid olid siiski kodanluse esindajad ja oma kodanliku piiratuse tõttu ei saanud nad minna lõpuni liidus töötava rahvaga. Jakobiinide blokk lagunes, nad ~~oma~~ kaotasid oma sotsiaalse baasi, jäid üksinda. Selle tulemuseks oli 9. termidoor — jakobiinide diktatuuri kukutamine ja termidoorlik reaktsioon.

Allikmatujalidest on käesoleva töö kiejutamisel kasutatud dokumentide kogu „Revolutsiooniline valitsus Prantsusmaal Konvendi epohhil (1792 - 1794)"[1] ja vähemal määral „Robespierre'i kirjavahetust".[2] Üldkäsitlustest on kasutatud t. P. Volgini ja J. V. Tarle toimetatud teost „Prantsuse kodanlik revolutsioon 1789 - 1794"[3], kuid see on mõnevoua vanahenud seisukohtadega[4],

---

1 Революционное правительство во Франции в эпоху Конвента (1792 - 1794), сборник документов и материалов, М. 1927.

2 Переписка Робеспяра, Л. 1929.

3 Французская буржуазная революция 1789 - 1794, под ред. В. П. Волгина и Е. В. Тарле, М. - Л. 1941.

4 Lähemal ajal on ilmumas samade autorite poolt uus täiendatud kahekõiteline Prantsuse revolutsiooni ajalugu.

kuigi väga põhjalik teos. Seetõttu on tulnud kasutada ka uuemat ja lühemat t. Manfredi poolpopulaarset ülevaadet „XVIII sajandi Suur Prantsuse kodanlik revolutsioon".[5]

„Pööraste" võitlusi käsitlemisel on kasutatud J. M. Zakheri „„Pööraste" lükeemist"[6] see on autori kõige uuem käsitlus „pööraste" kohta, mille kallal autor on töötanud 40 aastat. Selles on ka sisse toodud uued seisukohad „pööraste" kohta. Nimelt oma varasemates töödes on ta „pööraseid" käsitlenud iseseisva frantsiooniina, mis oli väär. Niiid aga käsitleb ta „pööraseid" kui sanküloltide hulgas nende toetusel juhtima pääsenud ühesuguste mõtetega inimeste gruppeeringut. Samalt autorilt olen kasutanud veel artiklit „Jacques Roux tegevuse viimane ~~perio~~ periood."[7]

Palju faktilist materjali annab A. Mathiezi uurimus „Võitlus elukalliduseda

---

5 А. Манфред, Великая Французская буржуазная революция XVIII века, М. 1956.

6 Я. М. Захер, Движение „бешеных", М. 1961.

7 Я. М. Захер, Последний период деятельности Жака Ру, Французский Ежегодник 1958.

ja sotsiaalne liikumine terrori epohhil".[8] Mathiez on kodanlik autor, kes marksistlikele seisukohtadele kunagi ei jõudnud, kuid selleg i pärast on tema töö kasutatav. Mathiez tõestab veenvalt, et ükskute frantsiooniide ja grupeeringute sõitlus oli kõige tihedamalt seotud majandusline rasmustega, eelkõige toitlusproblemiga. Toetudes hiiglaslikele arhiivimaterjalile näitab A. Mathiez, et töötavad rahvamassid ei olnud poliitiliselt inertne mass, vaid otse vastupidi, oli kodanlikku revolutsiooni tähtsaimaks liikumapanevaks jõuks. Ilma töötavate masside vahelesegamiseta ei oleks isegi jakobiinlik Konvent läinud nii kaugele demokraatlike ümberkujunduste tul ja nii palju riivanud jõukamate klasside huve.

Rohkesti on kasutatud A. Sobouli artikleid koguminust „1789–1794.-ndate aastate suure kodanliku revolutsiooni ja 1848. aasta revolutsiooni ajaloost Prantsusmaal".[9] Soboul on Mathiezi õpilane, kuid

---

8 А. Матьез, Борьба с дороговизной и социальное движение в эпоху террора, М.-Л. 1928.

9 А. Собуль, Из истории великой буржуазной революции 1789–1794 годов и революции 1848 года во Франции, М. 1960.

Sellest artiklid: (v.t. edasi lk. 8.)

juba täiesti marksistlike seisukohtadega teadlane. Sellesse kogumikku on koondatud artiklid, milles ta on avaldanud oma dissertatsiooni põhiseisukohad. Peale nende on kasutatud veel Soboul'i artiklit „Pariisi sektsioonide revolutsioonilised komitee (1793–1794)".[10]

Jakobiinide diktatuuri käsitlemisel on kasutatud ka Monossovi[11], Staroselski[12] ja Fridljandi[13] töid. Fridljandi on aga kasutatud mõnevõrra vähem, kuna sama perioodi kohta on rohkesti olemas hilisemaid käsitlusi.

---

1) Классы и классовая борьба во время Французской революции.

2) Проблемы труда во II году Республики.

3) Максимум заработной платы в Париже и события 9 термидора.

4) Робеспьер и народное движение в 1793–1794 годах.

10 А. Собуль, Революционные комитеты Парижских секций (1793-1794), Французский ежегодник 1958, М. 1959.

11 С. Моносов, Очерки по истории Якобинского клуба, Изд. „Пролетарий".

12 Старосельский, Проблема Якобинской диктатуры, М. 1930.

13 Ц. Фридлянд, Классовая борьба в июне–июле 1793 г., „Историк марксист" 1926., том I, II.

Robespierre'i elu, tema vaadete ja üldse robespjäristide võitluse kohta kasutasin materjale Lukini tööst.[14]

Plebeiliste masside liikumise kohta Roux ja Leclerci juhtimisel kasutasin ka Sõtini materjale Uljanovski Riikliku Ülikooli 1956. a. traduslikust väljaandest.[15]

Täpsemaid ja uuemaid andmeid hebertistide kohta sain L. Jacobi artiklist „Robespierre ja hebertism."[16]

Vähemal määral on kasutatud ka prantsuse progressiivsete ajaloolaste G. ja C. Villard'ide raamatut „Prantsuse rahvuse formeerumine"[17] ja Dimanti artiklit „Maksimum ja võitlus leiva eest La Trinité kommunis 1793–1794. aastail."[18]

---

14 Н. М. Лукин, Максимилиан Робеспьер, Избранные труды I, М. 1960.

15 С. Л. Сытин, Борьба плебейских масс Парижа во главе с Ру и Леклерком за удовлетворение своих социально-экономических требований в июле-сентябре 1793 г., Ученые записки Ульяновского Государственного института имени И. Н. Ульянова, вып. VIII, 1956.

16 L. Jacob, Robespierre und der Hebertismus, Maximilien Robespierre 1758–1794, Berlin 1958.

17 Ж. и К. Виллар, Формирование французской нации, М. 1957.

18 С. С. Димант, Максимум и борьба за хлеб в коммуне Ла Трините в 1793–1794 гг., Французский Ежегодник 1959,

Mõningat täiendavat materjali on saadud ka Kan'i[19], Aulard'i[20] ja R. M. Tonkova - Jakovkina[22] töödest.

Esimene peatükk, nagu eespool mainitud, on sissejuhatav peatükk. Sinna on koondatud tähtsamate tegelaste ja „pööraste" juhtide elulood, samuti on piiritud anda ülevaade nii jakobiinide kui ka „pööraste" vaadetest, nende ideaalidest, selust mille baasil toimus edaspidine tegevus ja võitlus jakobiinide ja „pööraste" vahel.

---

19 С. Кан, Парижские рабочие в революции 1789 - 1794 годов, „Вопросы истории" 1956, №1.

20 А. Олар, Политическая история Французской революции, М. 1938.

21 Р. М. Тонкова - Яковкина, Движение народных масс в Париже 4-5 сентября 1793 года, Из истории общественных движений и международных отношений, М. 1957.

I peatükk

Jakobiinide diktatuuri väljakujunemine

1793. a. märtsi lõpul – aprilli algul halvenes Prantsusmaa majanduslik olukord seoses sõjaga tunduvalt. Armee oli tarvis varustada riietuse ja toiduainetega. Tööstusettevõtted jäid seisma, kuna puudus vajalik turg[22] ja ka tooraine, inimesed jäid aga tööta. Võimul olev žirondiinide valitsus läks assignaatide emissiooni poliitika teele. Agraarküsimuse poolik lahendatus[23], elukalliduse tõus ja toiduainete puu-

---

22 Prantsuse tööstus oli suures osas toredusehk luksusesemete tööstus, turg aga kadus, kuna feodaalid emigreerusid, eksport oli aga võimatu sõja tõttu.

23 1792. aastal (14. augustil) võeti vastu dekreet kogukonna maade jagamisest, samuti konfiskeeriti emigrantide maad, need aga jaotati talupoegadele rendi eest ehk väljaostu maksu eest. See agraarseaders rahuldas aga ainult osa talupoegade nõudmisi.

dus tuavdasid klassivõitlust.[24] Prantsusmaad haaras uus poliitiline kriis, mis langes kokku rahvamasside rahutustega seoses elukalliduse tõusuga.[25] Töölised hakkasid nõudma palga tõstmist ja kindlate maksimaalsete hindade sisseseadmist põhilise tähtsusega toiduainetele. Edaspidi muutus hindade maksimumi nõudmine plebeiliste masside hulgas üha populaarsemaks.[26] Rahvas nõudis veel ka kogu tuavilja arvelevõtmist pärast lõikust ja erakaubanduse piiramist.[27] Lisaks sõjale puhkes 1793.a. märtsis ka kontrrevolutsiooniline mäss, peamiselt Bretagne's, Normandias.

1792.a. 10. augusti revolutsioonilise pöörde tagajäijel olid võimule tulnud žirondiinid, kuid revolutsiooni edasine käik tõukas neid järjest rohkem reetmise teele ja piirates lõpeks oma tegevust majanduslikku võitlusega suurenesid Konvendis pidevalt žirondiinide vastuolud jakobiinidega. Žirondiinid asusid kontrrevolutsionääride poolele. Sisemine ja väline oht aris-

---

24 Манфред, lk. 174 j.j.
25 Лукин, lk. 90.
26 Манфред, lk. 176.
27 Лукин, lk. 90.

tokraatia poolt nõudis 1793. aastal kolmanda seisuse ühinemist. Rohkem kui kunagi varem oli võitluseks vaja rahvamasside-sankülotide energiat. Žirondiinid kuldusid pööidumast rahva poole, kuid liidu rahvaga sõlmis teine kodanlux grupp-jakobiinid. Neile sai päevast päeva selgemaks, et rahva toetust võidu saavutamiseks ei saa nad aga sankülotide peamisi nõudmisi rahuldamata. Jakobiinide komissar Jean Bon Saint-André kirjutas 1793. a. märtsi lõpul provintsist: „Tungivalt hädavajalik on anda vaestele võimalus elada, kui te tahate, et nad aitaksid meil lõpule viia revolutsiooni."[28] Ta väljendas sellega jakobiinide hulgas valitsevat arvamust. See liit oli hädavajalik võitluseks žirondiinide vastu, kes olid muutunud jõuks, mis takistas revolutsiooni lõpuleviimist.

Jakobiinideks nimetati samanimelise klubi liikmeid ja sõna „jakobiin" läks ajalukku kui järjekindla revolutsionääri-demokraadi nõistena.

Jakobiinide klubi eelkäijaks oli Bretagne'i klubi, mis kutsuti ellu Versailles 1789. aastal, Bretagne'st pärit olevate saadi-

---

[28] v.t. Mavegspeg, lk. 184.

nele poolt. Koosseisu kuulusid peamisel kolmanda seisuse esindajad – advokaadid, custid, meerid ja kaupmehed. Nendega liitusid veel ka mitmed kolmanda seisuse esindajad teistest provintsidest: Mirabeau, Barnave, Robespierre. 1789. aasta 23. juuniks oli Bretagne' klubis juba ca 150 liiget.[29]

Asutava Kogu ülekolimisega Pariisi asus siia ka Bretagne' klubi, selle liikmed moodustasid 1789. a. sügisel uue ühingu – „Konstitutsiooni sõprade ühingu". Oma koosolekuid pidasid nad aga Jakobiinide ordule kuuluva kloostriraamatukogu ruumides. Sellest tulenes ka hilisem klubi nimetus.[30]

Jakobiinide klubisse oli koondunud erinevate kodanluse kihtide ja intelligentsi progressiivsemad esindajad. Oli nii aristokraate kui kaupmehi, samuti ka vaimulikkonna esindajaid. Siin tegutsesid paljud oma aja targemad ja haritumad inimesed nagu Barnave, Robespierre ja teised. 1790. aasta sügiseks oli Jakobiinide klubi liikmete arv kasvanud juba 1100-ni.[31]

---

29 Волгин, Тарле, lk. 84–85.
30 Ibid., lk. 86 j. j.
31 Ibid., lk. 88.

Jakobiinide klubi olid oma osakonnad igas vähegi suuremas linnas, nende kaudu oli olemas seos talupoegadega, Pariisi klubi oli aga seotud ainult sankülottidega.

Samal ajal tegutses Pariisis ka väga palju teisi klubisid ja nende seast omas veel üsna mitme tegevus tähtsat kohta poliitilises elus. Üheks tähtsamaks oli Kordeljeeride klubi, mille väljapaistvamatest liikmetest võiks mainida järgmisi tegelasi: advokaat Danton, ajakirjanik Camille Desmoulins, poeet Fabre d'Eglantine, trükkal Momoro, ajakirjanik Hébert, kirjastajaliteraat Bonneville.[32] Siia kuulus ka iseseiva klubi organiseerija Fouchet, kes 1789. a. pani aluse Cercle Social'ile (sotsiaalne ring),[33] mille tähtsust on väga kõrgelt hinnanud Marx ja Engels kirjutades „Pühas perekonnas" järgmist: „Revolutsiooniline liikumine, mis algas 1789. aastal Cercle Social'is, mille arengu keskel olid peamisteks esindajateks Leclerc ja Roux ja lõpeks ... Babeuf vandenõu; see liikumine kutsus ellu kommunismi idee ..."[34]

---

32 Волгин, Тарле, lk. 88.
33 Ibid.
34 ~~r.t.~~ К. Маркс и Ф. Энгельс, соч. т. XVII, lk. ~~147~~ 132.

Suure pöörde tekitasid 17. juuli 1791. a. sündmused. Endine kolmas seisus lõhenes – kodanluse kõrgemaks kihiks, kes nõustus Prantsusmaa tagasipöördumisega konstitutsioonilise monarhia juurde ja demokraatlikumalt meelestatud väikekodanluse ja plebeiliste masside rühmituseks. Esimesed neist lugesid revolutsiooni lõppenuks, teised ihkasid selle edasist sürvenemist nii, et revolutsiooni tagajärjed ulatuksid laiade massideni. Lõhenemine avaldus ka Jakobiinide klubis. Mööduvas-liberaalsed liikmed katkestasid Konstitutsiooni sõprade ühingu koosolekute külastamise ja moodustasid uue, nn. fõjaanide klubi. Selle klubi esimeste liikmete seas olid niisugused tegelased nagu Lafayette, Barnave, Aleksander Lamette. Fõjaanid kuulutasid, et nõuavad konstitutsiooni ja ainult konstitutsiooni.[35]

Pärast seda puhastust muutub jakobiinide klubi veelgi ühtsemaks poliitiliseks organisatsiooniks. Kuid 1792. a. oktoobris toimus veel teine jakobiinide veoki lõhenemine. Selle tulemusena lahkusid klubist kõik žirondunid ja seda nii Pariisis kui ka provintsisentsioonides. Pärast teist lõhe-

---

[35] Волгин, Тарле, lk. 114.

nemist kujunes jakobiinide klubi lõplikult välja kui revolutsioonilise demokraatia poliitiline organisatsioon.[36] Juhtivale kohale tõusis niiid Maximilien Robespierre.

Jakobiinid võtsid endi peale vabariigi kaitse organiseerimise. Nende projekti järgi reorganiseeriti armee. Kuid järjest enam sai jakobiinidele selgeks, et võit pole võimalik ilma liiduta sanküloottidega.

Sankülootid kujutasid endast revolutsiooni kõige eesrindlikumat jõudu. Selle kihi sotsiaalse koosseisu küsimust on uurinud eriti Londoni ülikooli õppejõud G. Rudé. Sanküloottide hulka kuulusid tema järgi vaesed käsitöölised, teenistujad, väikepoodnikud jne., samuti palgatöölised, kes võtsid aktiivselt osa revolutsioonilisest võitlusest. Siiski töölised sel ajal veel oma erilisi sotsiaalseid nõudmisi ei esitanud, ei eraldanud oma huve teiste sanküloottide huvidest.[37] A. Soboul lisab neile ka väiketalupojad. Seega mõistame me sanküloottide all vahetuid tootjaid, kellest enamus on seotud väiketootmisega.[38] Et saada vabadeks tootjateks, kes

---

[36] Манфред, lk. 171.
[37] Каге, lk. 142.
[38] Собуль, Классы и классовая борьба, lk. 51.

millivad oma kaupu seal, kus leiavad tenu, tuli neil väiketootjatel vabaneda feodaalkorra kitsendustest, tsunftisüsteemist.

Olles ise tootjad, arvasid sankülotid, et omand peab rajanema omaniku isiklikul tööl. Selline eraomand vastab just väikekäsitööle ja väikepõllumajandusele. Niisugune tootmisviis võis areneda ainult sel juhul, kui töötaja oli vaba omanik, s.t. talupojale kuulus maa, mida ta haris, käsitöölisele – töökoda ja tööriistad. Siit on arusaadav, miks sankülotid olid kodanliku revolutsiooni liikumapanevateks jõududeks – ka tööstuslikule kapitalismile oli tema edaspidiseks arenguks hädavajalik kõigi takistuste kõrvaldamine, mida feodaalkord oli asetanud tootmise vaba arengu teele.[39]

Kuid sankülottide ideaaliks ei olnud kaugeltki täiesti vaba tootmine ja suhtlemine. Selkõige suhtusid nad vaenulikult kaubanduskapitali. Nad nõudsid takside määramist ja reglamentatsiooni, soosides takistada omandi ja tootmisvahendite koutsentreerumist. Maksimumi kehtestamine oli ju 1793. a. algusest peale sankülottide ~~nõue~~ peamine nõue. Sankülotid arvasid, et nende

---

[39] Собуль, Классы и классовая борьба, lk. 52.

ideaali — isiklikule tööle rajaneva väikeomandi ning ühiskonna, mis seda kaitseb — teostamiseks piisab, kui välja anda seadus maksimumist ning piirata pärimisõigust.[40]

Nagu öeldud, olid sankülotid seotud just väikeomandiga. Kõige enam kartsid nad omandi kontsentreerumise tulemusena satteuda tööliste olukorda. Seepärast nõudsid nad seadusi, mis takistaksid omandi ja tootmisvahendite koondumist ülesinisikute kätte. Parimaks vahendiks pidasidki nad maksimumiseadust. Sellelt seisukohalt lähtuv nõudmine oli väga selgelt formuleeritud 2. septembril 1793. aastal rahvaliikumise kõrgmomendil, Sankülottide sektsiooni läkituses Konvendile. Selles nõuti kindlate hindade kehtestamist esmajärgulise tähtsusega tarbeainetele, töötasu suuruse fikseerimist. Edasi nõuti, et „... üks ja sama isik omaks ainult üht sellist maksimumi; et kellegi ei oleks õigust rentida maad rohkem sellest, mida ta võib harida teatud arvu atrade abil; et iga kodanik omaks ainult üht töökoda, üht poodi."[41] Sankülotid arvasid, et need radikaalsed abinõud viivad järkjärgult

---

[40] Собуль, Робеспьер, lk. 141.
[41] v.t. Собуль, Проблемы труда, lk. 79.

„liiga suure vahe hävitamisent seisustes ja suurendavad omanike arvu." [42]

Sanküloltidel olid oma tegutsemismeetodid ja oma organisatsioonid: rahvaühingud, vennasteühingud ja Pariisi Kommuuni sektsioonide üldkoosolekud, kus nad 1793.–94. aastail olid juhtival kohal. [43] Ka revolutsioonilised komitud olid komplektehitud demokraatlikest elementidest – sanküloltidest ja neile lähedastest inimestest. t. Sobouli arvestuste järgi oli suurem osa revolutsioonilisti komitede koosseisust käsitöölised ja väikekaupmehed, kes varem olid tegelnud luksusasjadega ja revolutsiooni ning sõja tõttu kaotanud oma klientuuri. Alates juulist 1793. a. oli töö revolutsioonilistes komitedes tasuline ja see andis neile äraelamisvõimaluse. [44]

Paljud jakobiinide juhid olid ligikaudu samadel positsioonidel kui sanküloltidki. Saint-Just oma töös „Institutions" kinjutab vabariigi eesmärkide kohta: „Anda kõigile prantslastele võimalus saada kõik eluks vajalik, mille juures nad peavad oma tegevuse ainult kooskõlastama

---

42 v.t. Собуль, Проблемы труда, lk. 79.
43 Собуль, Робеспьер, lk. 139.
44 Собуль, Революционные комитеты, lk. 159 j.j.

readustega ja olles kodaninuseisuses, peavad olema vabad igasugusest vastastikusest sõltuvusest."[45] Tisiti öeldes, iga prantslane peab olema väikeomanik, sõltumatu tootja, tema omand aga peab rajanema isiklikel tööl.

Nagu eelöeldust näha, olid jakobiinide ja sanküloltide bloki sõlmimisens olemas nii majanduslikud kui ka poliitilised eeldused. Sellens pidid aga jakobiinid rahuldama osa sanküloltide nõudmisi.

Naatamata žirondiinide otsustavale vastupanule muulutas Konvent 4. mail 1793. a. välja kindlad sõljabinnad nogu Prantsusmaal. See oli esimesens sammuns jakobiinide liitumisel rahvamassidega. Kuigi žirondiinid jätnasid oma rahvavaenulikku poliitikat, oli niiid olemas küllaldane baas žirondiinide võimu muutamisens.[46]

Juba märtsis tõstsid „pöörased" üles looseengi žirondiinide väljaajamisest Konvendist, kuid jakobiinid ütlesid siis ülestõusust ära.[47]

31. mail 1793. a. algas ülestõus.

---

45 v.t. Собуль, Проблемы труда, lk. 80 j.j.
46 Мандфред, lk. 182 j.j.
47 Ibid., lk. 185.

Kõigi relvastatud jõudude ülemjuhatajaks sai vasempoolne jakobiin, sentsiooni „Sannülotid" pataljoni komandör Henriot.[48] Kuid Konvent ei toetanud žirondiinide arreteerimise nõudmist. Lilestõus jäi peatuma poolel teel.[49] Lilestõusu aga korrati. 1. juunil kutsus Marat[50] rahvast üles astuma välja revolutsiooni kaitseks. Rahvas piiras Konvendi

---

48 Мукин, lk. 95.

49 Манфред, lk. 186.

50 Seeurt mõju revolutsioonilis-demokraatlikule kõkumisele avaldas ajalehte „Rahva Sõber", mida toimetas Marat. Jean Paul Marat oli sündinud 1743.a. Šveitsis õpetaja perekonnas. Juba noorena õppis ta ära inglise, itaalia, saksa, hispaania ja hollandi keele, hiljem ka vanakreeka ja ladina keele. 16-aastaselt algasid tema rändamiseaastad. Ta tegutses edukalt arstina, saanutades 1775.a. Šotimaal meditsiiniteaduste doktori kraadi. 1773.a. oli ta avaldanud kahekõitelise töö füsiolooglast. Peale selle oli ta ka üks haritumaid füüsikuid omal ajal.

1776.a. pöördusta tagasi Pariisi, tegeldes algul ainult arstipraktisega. 1789.a. hakkas ta välja andma ajalehte „Rahva Sõber".

Rahva huvide kaitsja, vaeste sõber, revolutsionäär-demokraat, mehine vabaduse eest võitleja — selline oli Marat. Ta õpetas ja sisendas revolutsioonilist otsustavust, kutsudes rahvast üles mitte jääma peatuma poolel teel, vaid viima revolutsiooni lõpuni.

(v.t. Волгин, Тарле, lk. 76 ja Всемирная история VI, lk. 28).

sisse 1. juuni ööl. Pärast žirondiinide ebaönnestunud manöövreid dekreteeris Konvent 29 delegaadi – žirondiini arreteerimise. Rahiaülestöres oli võitnud ja 2. juuni sai seeuseks demokraatia võidu päevaks. Võim läus Konvendis üle jakobiinide käte, kelle juhiks oli Maximilien Robespierre.

Maximilien Robespierre sündis 1758. aastal Arras' linnas, Artois provintsis provintsinõukogu advokaadi perekonnas. Varakult kaotas ta vanemad. Hariduse omandas ta kohalikus kolledžis[51], seejärel siirdus stipendiaadina Pariisi Louis Seeuse nimelisse kolledžisse, millisest oli võimalus siirduda otse Pariisi Ülikooli juriidilisse fakulteeti. Lõpetanud selle asus ta tööle advokaadina oma kodukohta. Töö advokaadina leidis Robespierre oma kutsumuse – kaitsta vaeseid, nõrku ja rõhutuid. Nii ei huvitanud teda sageli suured honorarid vaid õigluse jalule seadmine. Advokaadi töös tuli talle kasuks ka muidugi suurepärane oraatorivõime.[52]

---

[51] Kolledžis õppis ta koos Camille Desmoulin'iga, olid koolivennad ja sõbrad, sellest ilmselt ka Robespierre'i hilisem väljaastuemine Desmoulin'i kaitseks, v.t. III pt. lk. 96, 97.

[52] Lyuus, lk. 25 j.j.

Koos advokaadi praksisega tegeles Robespierre ka publitsistikaga. Ta oli oli Arras' Teaduste ja Kunstide Akadeemia liige ja avaldas oma töid mitmel korral.[53]

Saavutanud kodulinnas suure populaarsuse, valitakse 31-aastane Robespierre Generaalstaatide saadikuks. Ta sõidab Pariisi, aimamata, et oma viimase viie eluaasta kestel saab temast revolutsionäär, poliitikategelane, Suure Prantsuse Revolutsiooni üks populaarsemaid juhte.[54]

Riigitegelasena sai Robespierre'ist demokraat. Ühena esimestest esitas ta üldise valimisõiguse nõude ja võitles järjekindlalt selle igasuguste piiramiste vastu. Nagu Rousseau'gi[55] arvas ta, et mitte ainult loodus, vaid ka eraomand on ebavõrdsuse allikaks. Seepärast on omand halb, kuigi vältimatu. Hävitada teda ei või, tuleb aga vähemalt kontrolli alla panna. Narauduste võrdsustamist Robespierre ei pooldanud,

---

53 Mynuse, lk. 29.

54 Ibid., lk. 31.

55 mõeldud Jean Jacques Rousseau'd — juba noorena õpib Robespierre tundma tema töid ja pidas end tema õpilaseks. Rousseau'd hindasid kõrgelt ka teised Prantsuse revolutsiooni juhtivad tegelased.

see oli tema meelest „ainult jamps".[56] Lukin märgib ära, et ta läks aga kaugemale oma õpetajast – Rousseau'st, kes arvas, et demokraatia poliitilise vormina on sobiv ainult väikestele riikidele. Järjekindlalt nõudis Robespierre demokraatlikke vabadusi vaestele, väites: „Ma kaitsen... ennekõike vaeste huvisid, sest mida nõrgem ja õnnetum inimene on, seda rohkem on talle vaja triikivabadust."[57] Suure ja põhjaliku kõnega esines ta ka talupoegade ühismaade kaitseks ja väitis, et „feodaalse režiimi muutmisega... peavad olema hävitatud ka kõik kuritarvitused, riisumised ja usurpeerimine."[58] Tema humaansust näitab võitlus surmanuhtluse vastu, mis kõlbas küll vana prantsuse õiguse järgi mõtmesuguste peamiselt poliitiliste kuid ka kriminaalkuritegude eest, kuid ei sobinud demokraatlikule korrale.[59]

Mis puutub Robespierre'i, siis tema ideaaliks oli väiketootjate ühiskond,[60] kus elaksid talupojad, kellel on oma põld

---

56 Собуль, Робеспьер, lk. 144.
57 v.t. Лукин, lk. 48.
58 v.t. Ibid., lk. 49.
59 ibid., lk. 51.
60 samasugused ideaalid olid ka sankulotteidel, v.t. I p. lk. 17-20.

ja käsitöölised, kellel on oma töökoda.[61] Asjade käik tegi Robespierre'ist sotsiaalse ja poliitilise demokraatia kaitsja. Ta arvas, et ebavõrdsus seisustes võib poliitilised õigused muuta vaid „tühjaks käraks."[62]

Oma sotsiaalsed vaated avaldas Robespierre 1792. a. 2. detsembril seoses toitlusrahutuste puhkemisega peetud kõnes[63] ja 1793. a. aprillis. Esimeses kõnes toitis ta üles tähtsa idee: rahva õigus eksisteerimisele ja toiduainetele peab olema asetatud kõigemale omandiõigusest. „... kellelgi ei ole õigust hoida siljakuhilaid sel ajal, kui tema ligimene sureb nälga. Esimene inimese õigustest – see on õigus eksisteerimisele."[64] Oma kõne lõpul ütles ta: „Ma ei võta üldse rikastelt isikutelt ausat kasumit või seaduslikku omandit, ma ainult kaotan nende õiguse tuua kahju teiste omandile."[65]

Varem sai juba mainitud, et Robespierre uskus sõltumatute väiketootjate ühiskonna ideaali, kus igaühel on oma põld, pood või töökoda, mis kind-

---

61 Собуль, Проблемы труда, lk. 81.
62 Собуль, Робеспьер, lk. 143.
63 v.t. Революционное правительство, lk. 146-153.
64 Революционное правительство, lk. 148.
65 Ibid., lk. 153.

eestab tema perekonnale äraelamise. Tänu oma tööarmastusele, kokkuhoidlikkusele ja mööduksele — neid omaduse hindas Robespierre väga kõrgelt — võisid nud väiketootjad koguda teatava omandi, mis kindlustab neile teatava sõltumatuse.[66] See tähendab, et Robespierre'i sotsiaalne ideaal oli lähedane väiketalupoegade, käsitööliste ja väikekaupmuste — ühe sõnaga sankülottide ideaalile.

Paljudes küsimustes läksid sankülotid aga kaugemale. Jakobiine huvitas peamiselt põllumajanduslik tootmine ja maaomand. Tööstuse ja kaubanduse osas olid nad valmis säilitama täielikku vabaduse eteuvõtjatele.[67] Sankülotid aga suhtusid kaubanduslikku ja tööstuslikku omandi kontsentratsiooni sama vaenulikult kui suurmaaomandisse. Robespierre'i ja revolutsioonilise valitsuse poliitika oligi põhiliselt suunatud kesokodauluse ja rahvamasside — jakobiinide ja sankülottide — vastuolude ületamisele ja vastandlike huvide lepitamisele. Märkimisväärne on seepärast asjaolu, et Robespierre väikis üldise maksi-

---

[66] Собуль, Робеспьер, lk. 145.
[67] Собуль, Проблемы труда, lk. 80.

mumi seadusele eelneval äreval ajal. Robespierre ei olnud demagoog. Ta tundis, et ei saa järele anda rahvaliikumisele, isikumata sotsiaalset tasakaalu, millele siiani tugines valitsus. Aasta jooksul — 1793. a. suvest kuni 1794. a. suveni — püüdsid Robespierre ja Päästekomitee distsiplineerida rahvaliikumist poliitilises osas ja suruda teda jakobiinide diktatuurile sobivaisse raamidesse, sotsiaalsetes küsimustes teha aga sankülottidele ainult selliseid järeleandmisi, mis on hädavajalikud, et siduda neid uue korraga.[68]

Pärast 31. mai – 2. juuni pööret tulid seega võimule jakobiinid, kes saidki niiid revolutsiooni edasiviijaiks. Esimeses Prantsuse revolutsioonis tuli konstitutsionalistide valitsemise järel žirondiinide valitsus, aga žirondiinide valitsemise asendus jakobiinide võimuga. „Igaüks neist parteidest toetub eesrindlikumale. Niipea kui antud partei on revolutsiooni viinud kii kaugele, et ei suuda sellega enam sammu pidada, vaal vähem seda juhtida, lükkab tagapool seisev julgem liit-

[68] Собуль, Робеспьер, lk. 146.

lane ta kõrvale ja saadab giljotiinile... Revolutsioon liigub nüüsi tõusujoones."[69]

XVIII sajandi Prantsusmaa iseloomulikud jooned andsid eripära ka kodanlikule revolutsioonile, nimelt selle, et ühel revolutsiooni etapil peiidsid väikekodanlikud töötavad massid koos proletaarsete ja poolproletaarsete nihtidega ajada iseseisvat poliitikat, ilma kodanluseta, koguni selle vastu. See ajajärk oligi jakobiinide diktatuuri perioodiks.[70]

Diktatuuri aja jooksul – 31. märst 1793. a. kuni 27. juulini 1794. a. – jakobiinid, kes olid haaranud võimu relvastatud pöörde tagajärjel, kulutavad tohutut energiat revolutsioonilise valitsuse organisemisel ja kujundamisel.[71]

Varsti aga pärast jakobiinide diktatuuri kehtestamist ilmnesid erinevate jakobiinide gruppide vaadetes suured erinevused. Erinevused süvenesid üha ja kui „pöörased" olid ühiselt purustatud 1793. a. septembris, algas tuav võitlus jakobiinide eneste hulgas. Jakobiinid esindasid peamiselt väikekodanlikke kihte, kuid väikekodanlus oli mitmesuguste rühmituste konglomeraat – sellega

---

69 K. Marx, Louis Bonaparte'i kahekseteistkümnes brümaar, lk. 206.

70 Старосельский, lk. 8.

71 Моносов, lk. 3.

seletub na jakobiinide omavahelise võitluse teravus rühmade vahel, nelle juhtidens olid Robespierre, Danton, Chaumette, Hébert.[72]

31. mai – 2. juuni pöördelistel päevadel olid jakobiinid kallaldases ünsmules. Nad mõistsid, et kõige pealt sellens, et hoida võimu tuleb võita rahvamasside, sannülottide usaldus ja toetus.[73] Sellens oli aga vaja vastu võtta uus konstitutsioon.

Põhjast, lõunast ja idast liikusid Prantsusmaa poole sõjaväed, prantsuse sõjavägi aga oli halvasti relvastatud ja varustatud. Prantsuse armeed tabasid ebaõnnestumised ünsteise järel. Lisaks seleb haaras Prantsusmaad kontrrevolutsiooni laine. Juuni keskpaigaks oli 83-st departemangust 60 haaratud mässust. Nabariin näis olevat kunnumise äärel. Jakobiinid said õigesti aru, et esmalt on riigis vaja luua ühtne poliitiline võim, anda välja uus, demokraatlik konstitutsioon. Kahe nädalaga oligi väljatöötatud konstitutsiooni projekt. Isikuvabadus, usuvabadus, trükivabadus, õigus tööle, haridusele, õigus ülestõusudeks, kui valitsus rikub rahva õigusi

---

72 Монсоб, ln. 3.
73 Ibid., ln. 4.

— need olid demokraatlikud vabadused, vinda nägi ette 1793. a. konstitutsioon. Ette nähtud oli kehtestada üldine valimisõigus kõigile 21-aastastele kodanikele. See oli oma aja kohta kõige demokraatlikumaks konstitutsiooniks. (See konstitutsioon jäi aga kehtestamata.) Kerid kõige peale vaatamata säilitas ta eraomanduse ja seega ka inimese ekspluateerimise inimese poolt. [74]

Ainult konstitutsiooni väljatöötamine ei parandanud aga olukorda. Teiseks tähtsaks sammuks, mille tegid jakobiinid, oli agraarseaduse väljaandmine. 3. juunil võttis Konvent vastu otsuse emigrantide maade jaotamisest ja müügist. 10. juunil nähti lisaks selleb ette ühismaade jaotamine — väikesed tükid iga hinge peale. 17. juuni dekreet aga likvideeris lõplikult kõik feodaalsed õigused maale. Talupoegadele müüdi niiid maad soodsate hindadega ja paraja suurusega tükkidena. See kõik tähendas feodaalkorra likvideerimist. Kõik kohtuasjad, mis olid seotud feodaalidega, katkestati. On arusaadav, et talupojad, kes alles hiljuti vaevlesid maapuuduses ja sihtsuses, siirdusid

[74] Maveqpeg, lk. 190 j.j.

jakobiinide poolele. Talupoeg-sõdur teadis niiid, et võideldes vabariigi eest, võitleb ta ka omar isiklike huvide eest.[75] Suuremad puudujäägid aga jakobiinide majanduspoliitikas olid seotud sanküloltide poolt nõutud maksimumiga.

Majanduskriis süvenes ikka enam. 4. mai maksimum ei lahendanud toiduainete küsimust. Endiselt kestis edasi erakaubandus, spekulatsioon ja ažiotaaž. Samuti kestis edasi nälg. Sanküloltid olid aktiivseks jõuks olnud 31. mai - 2. juuni ülestõusu ajal.[76] Jakobiinid aga ei lahendanud nende nõudmisi. Sanküloltide elu oli jäänud endiseks, kuigi nad ootasid sotsiaalseid muutusi, paremat elu.

Pariisi kõige valsem elanikkond seisis endiselt ööde kaupa leivajärjekorras, jäädes selleskri sageli ilma. Dantonistlik Päästekomitee ei tiinud ega taktnudki teha midagi sanküloltide elu parandamiseks. Pagarid vähendasid pidevalt toodangut, sest munitsipalitet ei suutnud neid pidevalt ja vajalikul kulgal varustada jahuga.[77]

---

75 Mavgpeg, lk. 193.
76 Ibid., lk. 194.
77 Mamvez, lk. 152.

Sanküloltide huvide kaitsjad — „pöörased" — astusid nüüd välja terava kriitikaga. Päästeknomitee tegevuse arvel. Jacques Roux ja Leclerc [78] esitasid oma nõudmised: suurmaotsus kõigile ülesostjaile ja spekulantidele, maksimumi sisseseadmine kõigile nõutavamaile toiduaineile. Lisaks majanduslikele nõudmistele kritiseerisid „pöörased" teravalt ka jakobiinide poolt vastu võetud konstitutsiooni.

Peamine praktiline nõuanne väljendub J. Roux' „Kõnedes Prantsusmaa Vabariigi õnnetuste põhjustest" — see on otsustav võitlus rikastega. [79] „Te annate julma lõõgi ahnitsejatele, kes põlvest põlve on rikkunud loodusseadust, omastades kodanike verd. Teie sunnite neid andma tagasi nende poolt kokku kuhjatud aarded." [80] Jakobiinid aga, eesotsas Robespierre'iga, kuulutasid J. Roux ja tema poolehoidjad rahva ainsateks vaenlasteks. [81]

Manfred märgib ära, et selles oligi „pöörasta" viga, et kaitstes vaeste huve, esitasid nad oma nõudmised konstitutsiooni

---

78 „pöörasta" juhid

79 Zaxep, lk. 101.

80 „Discours sur les Causes des malheurs de la République Française", lk. 18-20, v.t. Zaxep, lk. 101.

81 Zaxep, lk. 107.

ja revolutsioonilise valitsuse kohta käiva kriitika vormis.[82]

Tõsi on ka meidugi see, et kui mai algul läksid jakobiinid suure vastumeelsusega esimese maksimumi tule, siis juunis-juulis, pärast konstitutsiooni vastuvõtmist, olid nad selliste kiirmuste tsentraliseeritud riikliku regulerimise otsesed vaenlased. Jakobiinid, lähtudes nende kodanlikust piiratusest, ei näinud ja ei tundnud sanküloottide kannatusi nii, nagu neid tundsid „pöörased", nad ei mõistnud ka, et „pööraste" konstitutsiooniriitika teenib ainult vaeste olukorra parandamise huve.[83]

Lähemalt tuleb rääkida veel „pöörastest" ja nende juhtidest. „Pöörasteks" nimetati proletaarsete, poolproletaarsete, ühe osa väikekodanlaste – ühe sõnaga sanküloottide aktiivselt tegutsevat rühmitust. Nende väljapaistvamateks esindajateks ja juhtideks olid Jacques Roux, Varlet, Leclerc ja naislükkumise tegelane Lacombe. Kuigi „pöörased" ja nende juhid tegutsesid ka varem, siis otsustavaks ja aktiivseks jõuks muutusid nad 1793.a. kevadel.

---

82 Mavoppeg, lk. 195

83 Ibid.

Nii näiteks kuuluvad J. Roux esimesed esinemised 1792. aasta algusesse, kuid oma suurima mõju saavutas ta hiljem, nn. „pööraste" liikumise ajal.[84]

Kes ildse oli ja kust pärines Roux?

J. Roux sündis 1752. aastal Angoumois', Angoulême'i piirkonnas. Elas ja töötas seal vaimulikuna. Oma kaijääri alustas kohe pärast seminari lõpetamist 15-aastasena. Õpetas aga ka filosoofiat ja füüsikat. Tema varasem elulugu (enne teistkordset saabumist Pariisi 1790. aastal) on kiuju ja salapärane. Sel ajal reisis ta palju, kuid vaeste heaolu eest sõitles ta juba noore vaimulikuna ja tundis neile sügavalt kaasa. Hiljem, tutvunud Marat'ga sai tema salajaseks sooviks Gravillier' sektsioonis saada sama populaarseks, nagu oli seda Marat.[85] Alanud revolutsiooni sõitis ta vastu vaimustusega ja ühes kirjas Marat'le kirjutab ta, et juba 30 aasta jooksul on ta välja astunud türannia vastu.[86]

1790. aastast oli J. Roux vai-

---

84 Волин, Тарле, lk. 176.
85 Матвез, lk. 97 – 104.
86 Захер, lk. 57.

mulikuks Pariisis. Asutav Kogu oli kehtestanud vaimulikele seisusele ilmaliku korra, kuid paavst kulas selle ära. Osa vaimulikke (selle vähemus) aga andis vande paavsti kulust hoolimata uuele seadusele. Selle vähemuse[87] hulka kuulus ka Roux.

1790. aastast alates kuulus Roux vaimulikuna Gravillier' sektsiooni, kuhu kuulusid peamiselt töölised ja väikekäsitöölised. Need töölised kannatasid 1790. a. tugeva kriisi all ja Jacques Roux vahendusel pöördusid petitsiooniga Seadusandliku Kogu poole abi saamiseks.[88]

1792. aasta maikuu lõpul esines Roux reas kirikuis jutlusega, mille pealkiyaks oli „Kõne Prantsusmaa ja vabaduse päästmise abinõudest." Sel kõne sisaldab terve rea ideid ja sotsiaalseid nõudmisi, millisid ta hiljem täpsustas ja süvendas ning tänu miludele, temast saigi „pööraste" grupi eestvedaja ja juht. Algul astub ta välja mõõdukate vastu, religioosse fanatismi vastu, ta loeb üles Louis XVI vead ja kuritood, kõnab Kon-

---

87 Sel vähemus oli ka revolutsiooni süvendamise poolt ja kuulusid Katoliku kiriku poolt tagandamisele.

88 Волгин, Тарле, lk. 178.

vendi kokkukutsumist ja tuli ettepaneku tuavate, isegi terroristlike abinõude tarvitusele võtmiseks sisemiste vaenlaste vastu.[89]

Roux nõudis pidevalt tuavilja müügi reguleerimist ja suumaotsuse ehtestamist spekulantidele. On näha, et juba sel varasemal perioodil esines ta Pariisi vaesemate kihtide esindajana.[90] Revolutsiooni käigus kujuneb temast aga väljapaistev ja populaarne „pööraste" juht.

Üheks „pööraste" juhtidest oli Theophil Leclerc. Ta sündis Montbrison'is, teedeinseneri perekonnas 1771. aastal. Teenis rahvuskaardiväes ja üldse sõjaväes keeni 1792. aastani. Oli revolutsioonilise partei liige. 1792. a. käis ta Pariisis ja perutus sel ajal kokku jakobiinidega, esines nende klubis kõnega, mis suure vaimustusega vastu võeti. Leclerc oli veendunud selles, et vabariigi päästmiseks on ainult üks võimalus, kui rahvas ise seda tuli, selle-pärast, et õiglus elab alati rahvahulkades ja rahvas ei eksi kunagi. „Pööraste-ga" kujunesid tal tihedad sidemed alles

---

89 Матвез, lk. 102.

90 Волгин, Тарле, lk. 178.

1793. aastal. Hiljem oli ta väljapaistvaks tegelaseks naisrevolutsionääride hulgas.[91]

31. mai – 2. juuni pööre tugevdas „pööraste" mõju ja nende prestiiž suurenes. Vahetult enne neid sündmusi täienes „pööraste" pooldajate rinne „Revolutsioonilisti naisrevolutsionääride ühingu" liikmetega. Juba alates mai keskpaigast pidasid nad istungeid Jakobiinide klubi raamatukogu ruumidesnoore, ilusa ja kõnevsava näitleja Claire Lacombe'i juhtimisel. 19. mail 1793. a. saatsid nad delegatsiooni jakobiinide puurde nõudega võtta karmid abinõud tarvitusele spekulantide vastu. Olid ju naised ehk veelgi tundlikumad toiduainete kriisi suhtes kui mehed.[92]

Küllalt einer Jacques Roux'st, kuid samavõrra innustunud samast idust, sama sihikindel ja julge oli üks „pööraste" juhtidest noorek Jean Varlet. Varlet päeines küllaltki heast ja jõukast perekonnast. Ta õppis humanitaarteadusi Harcourt'i kolledžis, ihaldas kuulsust ja populaarsust ning tahtis iga hinna eest ise otseselt revolutsioonist osa võtta. Varakult

---

91 Mamuey, lk. 156 j.j.

92 Ibid., lk. 155.

hakkas ta kinjutama broiliiinikesi ja peagi saab tast oraator ja kõnemees. Ta protesteerib senise kaheastmelise valimissüsteemi vastu, nõuab, et varandused, mis on kokku kuhjatud ühiskonna varade arvel röövimise, ažiotaaži, monopolide ja meeul teel, konfiskeeritaks rahva heaks.[93]

1793. a. suvens ilmnes täielikult hebertistide (Hébert'i poolehoidjad), jakobiinide pahempoolse tiiva, aga ka robespjäristide vaen „pööraste" ja eriti J. Rousse vastu. See on seletatav keskkodanluse, omanike-talupoegade ja tugeva väikekodanluse hirmuga plebeiliste masside ja „pööraste" majandusline nõudmiste ees, millele nad vaatasid kui endi omandiõiguse vähendamisele. Kuid siiski on raske mõista, miks olid „pööraste" vastu vasempoolsed, kelle sotsiaalne baas oli lähedane „pööraste" omale. R. M. Tonkova-Jakovkina avaldab selle kohta oma arvamuse artiklis „Pariisi rahvamasside liikumine 4.-5. septembril 1793. a.". Ta kinjutab: „See fakt, et ühed valste huvide kaitsjad — vasempoolsed jakobiinid aitasid

---

[93] Mamuez, lk. 95, 96.

valitsusel arvid öiendada teiste nende samade huvide kaitsjatega — „pöörastega", võib olla arusaadav ainult arvestades plebeiliste masside ebarihtlust ja komplitseeritust, sünnitades stiihilises plebeiliste masside revolutsioonilises joones erinevaid avaldusi." 94

Kuid tugevale vastaste liidu nujunemisele vaatamata on Jacques Roux' tegevus 1793.a. suvel väga energiline ja mitmekesine. Pärast Marat' tapmist hakkab ta välja andma ajalehte, muulutades enese ja „pöörased" „Rahva Sõbra" töö jätkajaiks. Ajalehe kaudu alustab nüüd Roux uuesti teravat rünnakut. Ta mitiseerib jälle konstitutsiooni ja Kodanike Õiguste Deklaratsiooni. 95

Järgmises peatükis tulebki põhjalikuma vaatluse alla „pööraste" tegevus, rahvamasside osa revolutsiooni edasiarendamisel. Pearõhk on pandud aga „pööraste" ja jakobiinide suhetele ja lõpeks „pööraste" puurustamisele. Peab ära märkima, et jakobiinid esinesid

---

94 Тонкова-Яковлева, lk. 222.

95 Захер, lk. 114.

sel perioodil küll veel ühise rindena, kuid juba nujunevad välja ka eriné-va mõtteviisiga grupeeringud jakobiinide eneste hulgas.

II peatükk

Jakobiinid ja „pöörased"

Jakobiinide diktatuuri kehtestamisega algas uus periood Prantsuse revolutsiooni ajaloos. Selle perioodi üheks etapiks on jakobiinide võitlus „pöörastega", nendega kelle abi ja toetusega nad võimule said. 31. mai - 2. juuni 1793. a. sündmused olid selleks pöördeks, kus suruti maha žirondiinid ja ainuvalitsejaiks said jakobiinid. Kuid majanduslik olukord, mille jakobiinid pärisid oli äärmiselt raske. Kogu Prantsusmaal oli nälg, tõusis elukallidus, koos sellega suurenes spekuleerimine esmajärgulise tähtsusega tarbeesemetega, samuti valuutaga.

1789. a. oli olukord toiduainete osas väga raske. 1790.-1791. a. aga seisukord enamvähem normaliseerus. Ka sil-

jahinnad alanesid järk-järgult.[96] Ka mõningatel teistel majandusaladel näiteks tööstuses, toimus 1791.a. väike tõus.[97]

Uuesti muutus olukord majanduse alal rasuemaks 1792.a. Algas suhkrukriis ning siljahindade ja elukalliduse üldine tõus.[98] Kriis algas samal aastal ka tööstuses.[99] Üldist laost aitas suurendada rahakursi tugev langus. 100 frangi assignaatide eest sai Pariisis metallraha näiteks:

1790.a. – 95 franki
1792.a. lõpul – 63 franki
1793.a. algul – 50 franki.[100]

Elukallidus kasvas iga päevaga. Suurkodanlus rikastus. Samal ajal muutusid seep, suhkur, kiiinlad jms. vaese ostja jaoks peaaegu kättesaamatuks. Eriti tõusis leiva hind: 3-lt sou'lt nael tõusis 5, 6, 7, kohati isegi 8 sou'ni.[101]

Selline oli siis majanduslik olukord Prantsusmaal jakobiinide diktatuuri kehtestamise ajal. Olukord jäi üsna

---

96 Матьез, lk. 21.
97 Лукин, lk. 79.
98 Матьез, lk. 21.
99 Лукин, lk. 79.
100 Ibid., lk. 80
101 Ibid.

neerulisens ka 1793. a. suvel – seda näitab kaivõi asjaolu, et toitluskõsimus oli üks alaeisi probleeme Pariisi Kommuuni koosolekute päevakorras.

Tulnud võimule, ei täitnud jakobiinid linna töötavate hulkade lootusi, nad ei lahendanud isegi nii tähtsat toitluskõsimust. Dantonistlik enamus Konvendis läks pärast žirondiinide väljaajamist hoopis võidetud vaenlasega kokkuleppimise tule. Toitluskõsimuse osas piiidsid nad ainult tärindada 4. mai seadust nn. „esimesest maksimumist", mõlega aga tegelikult mingit maksimumi ei kehtestatud.[102]

Pärast 31. mai – 2. juuni sündmusi nõudsid „pöörased" – Roux ja Leclerc – süvitamatult kõigi kahtlusaluste isikute arreteerimist, endiste aadlike kõrvaldamist teenistusest armees ja administratiivasutustes. Kuid jakobiinid piirdusid ainult žirondiinliku partei liidrite arreteerimisega.[103]

Jakobiinide liit „pööraste-ga esialgu küll säilis, kuid juba sündmused seoses uue konstitutsiooni formuleerimise ja kinnitamisega, töid kaasa sõja

102 Zaxep, lk. 96
103 Ibid., lk. 98.

kuulutamise Roux'le ja Leclerc'ile, samuti ka teistele „pöörasta" esindajaile.[104]

10. juuni sai uue konstitutsiooni kinnitamise päevaks. Kuid mitte kõik Jakobiinide klubi liikmed ei pooldanud uut konstitutsiooni. Robespierre'i esinemised järel sai sõna Chabot ja hakkas kritiseerima uut konstitutsiooni. Esimeseks puudujäägiks pidas Chabot seda, et konstitutsioon ei garanteeri leiba neile, kes seda ei oma. Konstitutsiooni puuduseks on ka see, et ta ei räägi midagi inimese loomulikest õigustest.[105]

Suuremad vastulaused tulid aga mitte Jakobiinide klubist, vaid Kordeljeeride omast ja 'Gravilleir' sektsioonist. 25. juunil pidas suure kõne Konvendis uue konstitutsiooni vastu Jacques Roux.[106] Ta küsis: „... kulasite te selles ära spekulatsiooni? Ei. Kuulutasite välja suumanuhtluse ülesostjatele? Ei. Selgitasite te, milles seisneb kauplemise vabadus? Ei. ... vabadus — see on tühi sõnakõlks, kui üks klass inimesi

---

104 Бридлянд, lk. 50.
105 Моносов, lk. 5.
106 Ibid., lk. 6.

võib teise näljasuma saata. Võidrus — tühi sõnakõlks, kui rikas omab õigust oma allesva elu ja suma üle. Vabariik — tühi sõnakõlks, kui kontrrevolutsionäärid operelivad päevast päeva kasvavate hindadega..." [107]

See kõne mõjus Konvendis pommiplahvatusena. Dantonistid ei suutnud rahulikuks jääda, kuna suumanuhtluse nõudmine spekulantidele — ülesostjatele oli suunatud otse selle uue spekuleeriva kodanluse vastu, kes oli baasiks dantonistidele. Mis puutub robespjäristidesse, siis nemad toetasid sel ajal dantoniste. [108]

28. juunil esinesi Konvendis kõnega Roux vastu Robespierre, kuulutades Roux ja tema poolehoidjad rahva vaenlasteks, nimetades Roux'd kontrrevolutsionääride agendiks. [109] Robespierre'i toetasid siin ka pahempoolsete esindajad eesotsas Collot d'Herboisga. [110] Ta siuidistas J. Roux'd selles, et ta piiab esile kutsuda korralagedust ja taastada anarhiat. [111]

J. Roux vastu astub välja ka

---

107 Революционное правительство, lk. 181.
108 Захер, lk. 104.
109 Ibid., lk. 107.
110 Моносов, lk. 9.
111 Ibid., lk. 10.

Marat oma ajalehe „Le Publiciste de la République Française" 233. numbris, kus süüdistab teda vööra nime kandmises, sameti vaimuliku ameti omamises tegelike religiöossete tunnete puudumisel.[112]

Pärast Roux könet ühinesid kõik jakobiinide partei elemendid võitluseks „pööraste" vastu. Su vaen „pööraste" vastu sehtub muidugi keskkodanluse, talupoegkonna ja linna väikekodanluse hirmuga „pööraste" majanduslike nõudmiste ees, milledes nemad nägid ohtu endi omandile, eraomandi „püha" õiguse hukku.[113]

Kuid Roux karjäär ei lõpe sellega, kuigi Kommuun eemaldab ta oma ajalehe toimetusest. Tema vastu astub välja ka Marat. Gravillier sektsioonis aga jätkub Roux mõju.[114] Vaatamata tugevale vastaste liidu kujunemisele on Jacques Roux tegevus 1793. a. suvel väga energiline ja mitmekesine. Pärast Marat' tapmist hakkab ta välja andma ajalehte, mille numeratsiooni jätkab Marat' ajalehe järgi ja nimetab enese ja „pöö-

112 Захер, lk. 109.
113 Ibid., lk. 110, 111.
114 Моносов, lk. 11.

rased "Marat' tegevuse jätkajaiks. Ajalehe kaudu alustab ta uuesti teravat rünnakut, kritiseerides jälle konstitutsiooni ja Kodanike Õigusti Deklaratsiooni.[115]

J. Roux läheb aga veel kaugemale, siiridistades sel ajal Pariisis toimuvates rahutustes toitlusküsimuse baasil kontrrevolutsioonilisi provokaatoreid.[116]

Uue teravusega kerkis üles toitlusküsimus. 18. juulil tegi Kommuun Chaumette'i ettepanekul oma toitlusorganeile ülesandeks iga päev ette kanda turul oleva jahu hulk.[117]

20. juulil kaebas Sankiilottide sektsioon, et paljud pagarid on sulgenud oma leiva- ja saiatööstused. Kommuun otsustas, et rüseluste ja kaklusteärahoidmiseks paneb iga sektsioon kaks tunnimust pagaritööstuste uste juurde ning kaks Kommuuni komissari hakkavad siibima leiva jagamise juures.[118]

1793. a. juuli lõpul, kahe saagi vahel, muutus Pariisi varustamine toidu-

---

115 Zaxep, lk. 114.
116 Mamlez, lk. 190, 191.
117 Ibid., lk. 190.
118 Ibid., lk. 191.

ainetega eriti rasneks. Pagarid, keda Kommuun varustas halvasti, ei suutnud tarbijate nõudmisi rahuldada. Juba koidust saadik tunglesid kaupluste juures suured järjekorrad. Sektsioonide kaebused aina sagenesid.[119]

Leiva vähesus, rasnused tema saamisel ja halb kvalitet häirisid Pariisi rahvahulki eriti valusalt ka veel selupärast, et kõigi muude tarbeainete hinnad olid nii kõrged, et ka seep, puud, kivisüsi, riided olid sanküloltidele kättesaamatud. Alates juuli teisest poolest valitses Pariisi plebeiliste masside seas nälg.[120]

Olukorrast väljapääsu otsimisel lubas Konvent oma 1. ja 5. juuli dekreetidega departemangude ja distriktide administratiivorganeil sõlja osta ka väljaspool senisesid turge, mis olid kindlaks määratud 4. mai seadusega. See aga tähendas seda, et sõimatu oli kontrollida niiud maksimaalseid hindasid ja faktiliselt oli see äraütlemine nii maksimumist kui ka rekvireerimisest.[121]

Jakobiinid olid juba algul,

---

119 Матвез, lk. 197.
120 Сытин, lk. 256.
121 Захер, lk. 116.

s.t. 1793. a. kevadel maksimumi seaduse vastu, kuid leppisid sellega siis biidu loomise vajadusel sankülottidega võitluseks žirondiinide vastu. Kuid niiid oli olukord teine. Selgelt ilmnes jakobiinide positsioon 20. juuli Konvendi istungil, kus esitati Kommuuni poolt nõudmine kõigile esmajärgulise tähtsusega kaupadele kindlate hindade määramiseks.[122] Vasempoolne jakobiin Billaud-Varenne teatas aga, et pole vaja tegelda mingi taksi de määramisega, vaid kokku ostmise ja ainult hindade reguleerimisega.[123] Sellelt platvormilt koostas ka spetsiaalne komisjon seaduse projekti, mis võeti Konvendi poolt vastu 26. juulil.[124]

See seadus võeti vastu Pariisi rahvamasside biikumise uue suurenemise survel ja oli puudustele vaatamata sankülottidele võiduks.[125]

Konvendi 26. juuli seadus oli rülesostjate vastu.[126] Seadus piiras aga kaubandust ja eraomandust palju väiksemal määral kui maksimum. Selleks oligi

---

122 Захер, lk. 117.
123 Матьез, lk. 191.
124 Революционное правительство, lk. 183.
125 Сытин, lk. 257.
126 samasisulised nõudmised olid sankülottidel päevakorras juba 1793. a. talvest saadik.

ta aga vastu võtud, et hoiduda mansimumist, kuid siiski mingil määral rahuldada sanküloti.[127]

26. juuli seadust kritiseeris teravalt Proudhoni poolt väljaantav ajalehet „Révolutions de Paris". Prudhoni tõi ajalehes ilmunud artikkel selle, et pole mingit vahet tehtud maavaldajate, kes kuulduvad müümast oma võlja ülejääke, ja kaupmeeste vahel, kes ostavad kauba kokku ja peidavad selle ära. Ilmtingimata oleks aga vajalik olnud müügile lasta kõik, mis talupoegadel jääb üle omatarbest.[128]

Mis puutub Roux'sse, siis tema tervitas uut seadust, kuna ta nägi selleks printsipiaalset võitu ažiotaaži ja ülesostmise üle, mida ta oli nõudnud juba alates 1792. a. suvest. Kuigi ta sai aru, et see pole veel täielik võit, vaid ainult võitluse algus ažiotaažiga, kuigi lõiljem andis ta sügava kriitika sellele seadusele, siiski näeme siin teataval määral Roux' püratust.[129]

See seadus aga ei paranda-

---

127 Cormuse, lk. 258.
128 Ibid.
129 Ibid., lk. 260.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

nud küllaldaselt vaesunud kihtide olukorda. Lisaks sellele võlti 31. juulil ja 1. augustil täiendavalt vastu Chabot'ja Danton'i ettepanekul kaks seadust, mis reguleerisid assignaatide polütikat,[130] kuid nende eesmärk oli juba lihtsalt rahustada masse nende nõudmiste täitmise näilikkusega.[131]

Kuigi see seadusandlus oli Konvendile rahvamasside poolt osutatud suure resultaadiks, diktleritud aga ka võitluse vajadusest kontrrevolutsionääridega ja välisvaenlastega, siiski ei saa tähelepanemata jätta osa Konvendi deputaatide, eriti dantonistide, eesotsas Fabre d'Eglantine'ga, ja Soo mõju sotsiaalmajanduslikule polütikale Konvendis. Kõige rohkem just arvestasid robespjäristid dantonistide ettepanekutega 1793. a. suvel.[132]

Kõige möödukamatel positsioonidel asuski jakobiinidest dantonistide grupp, kes oli suhteliselt leplikult meelestatud ka kontrrevolutsioonilise kodanluse suhtes. Ja esindas mut kodanluse kihti, mis oli tekkinud alles revolutsiooni ajal ja võlgnes tänu oma edusammude eest just revolutsioonile. See uus kodanlus ei olnud veel valmis kat-

---

130 Революционное правительство, lk. 184.
131 Сытин, lk. 261.
132 Ibid., lk. 263.

kestama suhteid revolutsiooniga, kuid teiselt poolt ei saanud ta ka kaasa tunda revolutsioonilistele abinõudele, mis ähvardasid ühel või teisel määral kodanluse huve.[133]

Opositsioonilisel meelestatud elementide ühenes juhiks sai Danton, kes peale Marat'suuma jäi Robespierre'i kõrval kõige suuremaks kujuks revolutsioonis. Dantoni osa 1792.a. kriitilistel päevadel, tema tegevus vabariigi juhtivates organites ja rahvatribuuni talent kindlustasid talle isegi peale tema eemaldumist revolutsioonilisest valitsusest[134] suure mõju rahvale ja jakobiinide partei ühe juhi koha.[135] Kuid sellele vaatamata, et Danton asus Mäe tipul, nagu kirjutas Marx, oli ta suurel määral Soo juhiks.[136]

Sisepoliitilistes kõrimustes ei olnud Danton ise aga kuigi otsustav. Nii enne kui pärast 31. mai - 2. juuni ülestõusu otsis ta kompromissi žirondiinidega.[137]

---

133 Волгин, Тарле, lk. 336.

134 juulis 1793 kõrvaldati Danton ühiskondlikust Päästekomiteest. Selleks sundis Konventi vajadus suuremal määral vastu tulla rahvamasside nõudmistele, v.t. Mamoez, lk. 211.

135. Мавфред, lk. 234.

136 К. Маркс, ~~Бор~~ cor. m. III, lk. 609.

137 Волгин, Тарле, lk. 336.

Sotsiaalsetes küsimustes oli ta „revolutsiooniliste äärmuste" poliitika vastu. Kui ta mõnikord neid toetas, siis ainult taktikalistel kaalutlustel või oma populaarsuse säilitamiseks.

Ka oma isiklike kaldumuste poolest, mekelahutuste ja materiaalse heaolu poolest, oli ta seotud küresti kasvava noore kiskjaliku kodanlusega. Oma isiklike eesmärkide saavutamiseks ei valinud ta eriti abinõusid. Mõningad andmed tõestavad, et revolutsiooni jooksul on Dantoni varandus kasvanud umbes 10 korda.[138] Sedasama peab ütlema ka Dantoniga lähedases seoses olnud isikute kohta. Tuntud on terve rea dantonistide must äri seoses Ida-India kompanii likvideerimisega.[139]

Teiselt poolt tugevnes revolutsiooniliselle valitsusele surve ka vasakult poolt. Nii kujunesid grupeeringud, kelle vahel 1793. a. puhkes Jakobiinide klubis terav sisesõitlus, välja juba suvel, kuigi võitluses „pöörastega" esinesid nad kõik üksmeeles.

Sahempoolsetens osutusid jakobiinide hulgast esile kerkinud hubertistide

---

138 Волгин, Тарле, lk. 408.

139 Ibid., lk. 422.

pooldajad. Hebertistid astusid välja neri dantonistide lepitamatud vaenlased. Nende juhiks oli andekas ajakirjanik Jacques-René Hébert, kes oli 1792. a. lõpust seotud pahempoolsete jakobiinidega ja võttis üldjoontes omaks nende vaated. Aprilli teisel poolel ja mais 1793. a. võttis Hébert aktiivselt osa võitlusest žirondiinide vastu. Oma ajalehega „Père Duchesne" võttis ta juba tollal suure populaarsuse, piinides sellele anda võimalikult rohkem rahvalikku iseloomu. Ajalehe tiraaž kasvas lühikese ajaga 3000-lt 12 000-le eksemplarile. See miindi läbi otse lennult. Sanküloltidele avaldas suurt mõju juba ükskes ajalehe neel, mis matkis jämedavõitu maneeris lihtrahva keelt.[140]

31. mai - 2. juuni sündmuste ajal olid Robespierre ja Hébert veel täielikus ükskeeles, seda näitab asjaolu, nei suurt röömu avaldas „Père Duchesne" selle võidu üle. Siiani võitlesid jakobiinid ja sanküloltid koos. Sanküloltte pidas Hébert „rahvuse kõige väärtuslikumaks klassiks." „Ei ole kedagi, keda võiks võrrelda sanküloltidega", kirjutas ta septembris 1793. a. „Nemad kastavad higiga maad, mis meid toidab, nemad koovad riiet,

---

140 Волгин, Тарле, lk. 404.

millesse me riietume, nemad töötlevad metalli ja valmistavad relvi, mida kasutame vabariigi kaitseks." [141] Héberti „Père Duchesne" süüdistas kontrrevolutsioonis kõiki kaupmehi ja spekulante, kes ignoreerisid Konvendi dekreete.

Hebertistide kinnitused, et toiduainete puudus Pariisis on suurelt osalt kontrrevolutsionääride kätetöö, on paikapidavad. Žirondiinide plaanis oli toiepoolest revolutsioonilise Pariisi põlvilisurumine näljaga. [142] „Père Duchesne" nõuab, et kaletlased isikud kõikjal suletaks kirikutesse, et leib, vein ja kõik toiduained jagataks departemangude vahel proportsionaalselt nende elanikkonnaga. [143]

Jakobiinide bloki pahempoolse tiiva ühens kõige silmapaistvamaks esindajaks oli Pierre-Gaspard Chaumette. Revolutsiooni algul oli ta kõigest 26-aastane. Ta oli töötanud väga mitmesugustel aladel: laeval jungana, velskrina, koolis õpetajana. Revolutsioonist võttis Chaumette osa algusest peale. Kordeljeeride klubis sai ta varsti ühens kõige aktiivsemaks ja mõ-

---

141 v.t. А. Собуль, Проблемы труда, lk. 76.

142 Волгин, Тарле, lk. 399.

143 Матьез, lk. 210.

jukamaks juhiks. 1792. a. novembris valiti ta Pariisi Kommuuni prokuröriks ja sellest ajast peale oli ta kuni surmani Kommuuni üks kõige autoritetsemaid juhte.[144]

Isiklike omaduste poolest oli Chaumette samuti selline inimene, kes vääris liktrahva usaldust. Tuntud on tema tööku. Pedantse täpsusega istus ta linna raekojas ettenähtud töötunnid. Chaumette oli kaugel sellest, et oma seisundit ära kasutada isiklikuks rikastumiseks. Ta elas ja suri valsena.[145]

Chaumette töusis isegi esile pahempoolsete jakobiinide hulgast järjekindla plebeiliste masside huvide kaitsmisega. Sügisel, peale „pööraste" purustamist, kaitses just tema kõige enam vaesemate kihtide huve. Ta mõistis, et suured poliitilised muudatused, mida tõi kaasa revolutsioon, muutsid kogu nende progressiivse tähenduse juures väga vähe varanduseta klasside olukorda. Chaumette oli maksimumiseaduse range elluviimise veendunud pooldaja. Selles nägi ta vahendit töötava rahva olukorra parandamiseks.[146]

---

144 Манфред, lk. 229 jj.
145 Волгин, Тарле, lk. 404.
146 Манфред, lk. 230.

Väga vaenulikult suhtus ta katoliku kirikusse, mitte ainult seepärast, et pidas teda kontrrevolutsiooniliseks jõuks, vaid ta arvas ka, et Pariisi rahvas on küllalt küps „mõisturse" valitsemise jaoks. Chaumette taotles rahvahaiduse arendamist, lihtrahva haigelate olukorra parandamist. Kommuuni prokurörina pidas ta pidevat võitlust prostitutsiooniga.[147] Chaumette nõudis rikastele progressiivset maksu.

Üks väljapaistvamaid isikuid hebertistide hulgas oli Momoro, kes 1792. a. koostas „Õiguste deklaratsiooni" projekti.[148] Hebertistidega liitus ka saksa põgenik, Hollandi-Westfaali parun, anarhist ja kosmopoliit Anacharsis Cloots.

Hebertistide tähtsaks toetuspunktiks oli Kordeljeeride klubi, mis oma koosseisult oli tunduvalt demokraatlikum kui Jakobiinide klubi. Juba liikmemaks oli esimeses tunduvalt madalam – 2 sou'd kuus.[149]

Kuigi hebertistide hulgas polnud täielikku ühsmeelt poliitilistes ja sotsiaalsetes küsimustes, kuigi neil ei olnud selgelt väljatöötatud ühtset programmi, siiski

147 Волгин, Тарле, lk. 404.
148 Ibid., lk. 406.
149 Ibid.

nujutasid nad 1793.a. suvel endast suurt jõudu, olles Pariisi ja provintsi töötavate masside huvide väljendajaiks.

Toitlusnüsimuste ebarahuldavast olukorrast tingituna hoogustus juuli lõpul ja augusti algul uuesti massiline liikumine sektsioonides, loosungite all, mis nutsusid üles andmete avaldamisens toitlusolukorra kohta Pariisis ja nende nüsimustega tegeleva administratsiooni uuendamisens.[150]

Täie innuga toetas seda liikumist J. Roux. Kui ka vahepeal piiudis Roux ise rahulduda mingil määral valitsuse tegevusega ja nutsus ka rahvast üles valitsust usaldama, siis niiud väitis ta omalehes, et liigne usaldus on alati olnud pöhilisens rahva önnetuste pöhjusens. Järjekordselt nõuab ta kõigi aadlike kõrvaldamist kõigist armee- ja administratiivorganeist. Täiesti möödapääsematuks peab ta massilise revolutsioonilise terrori tule asumist. Et päästa vabariiki, on vaja lõpp teha seni praktiseeritud pehmusele ja halastusele.[151] Siinjuures tuleb aga märkida, et terror, millist nõudsid „pöörased" pidi suundu-

---

150 Zaxep, lk. 119.
151 Ibid.

ma ainult tõeliste kontrrevolutsionääride vastu, kes olid kerkinud esile endistest privilegeeritud seisustest, aga ka osaliselt nn. uue spekulatiivse kodanluse hulgast.[152]

Lähemalt tuleks vaadelda ka „pööraste" ja nende juhtide vaateid-seisukohti, nende suhtumist omandisse, töö problemi käsitlust jne.

Mis puutub eelproletaarsetesse kihtidesse, siis võib väita, et 1793. a. suveks on oma aja kohta küllalt teravalt üles tõstetud küsimus selust, mida kujutavad endast feodaalne ja kapitalistlik eraomand ja saadakse aru, et kõigepealt on ta aluseks suure enamuse ekspluateerimiseks tühise vähemuse poolt. Vaelet kinjutab, et feodaali suurmaaomand on tema võimsuse allikas, talupoja ekspluateerimise alus. Nende suurmaaomand on aga peamine rahva kannatuste ja viletsuse põhjus.[153]

„Et muuteks suuremaks valste õnn, on vaja, et vähenekse rikaste rinnus" — nii kõlas J. Roux lehe epigraaf.[154]

---

152 Захер, Последний период, lk. 169.
153 Сытин, lk. 265.
154 Ibid.

Kuid ei J. Roux, ei Leclerc ega Varlet ei astunud eraomandi kui institutsiooni vastu üldse; neid ei saaks nimetada isegi primitiivsetens kommunistideks. Kõik nad esinesid kui võrdsustajad.[155]

Inimeste võrdsusest järgnes Roux', Leclerc'i ja Varlet' arvates ka võrdne õigus eksisteerimisele ja selleks vajaliku vahendite omamiseks. Selge on aga ka see fakt, et Roux ja Leclerc ei nõua mitte võrdset õigust maa omamiseks, vaid maa saadustele.[156]

Põhiliselt olid aga „pööraste" esindajad linna plebeiliste masside ja eelproletariaadi huvide kaitsjad. Roux näiteks pidas normaalseks, et tööliselle oleks garanteeritud võimalus tööle. Oma „Kõnes Prantsusmaa ja vabaduse päästmise vahenditest" nõuab ta ühiskondliku töökodade loomist, nõuab ka tehniliselt head väljaõpet ja paremat haridust.[157] Samade nõudmistega esineb ka Varlet.

Pidevalt esineb Roux nõudega konfiskeerida varandus „uuelt" kodanluselt, spekulantidelt. Sellest siis pidi üks osa jagatama isamaad kaitsvatele vaestele, tei-

---

155 Cormuse, lk. 265.
156 Ibid., lk. 267.
157 Ibid., lk. 268.

ne osa aga pidi minema valitsuse käsutusse, kes pidi siis rajamagi neid ühiskondlikke töökodasid ja parandama eelproletaarsete kihtide olukorda.[158]

Üldiselt 1789.a. alanud Prantsuse revolutsioon ei asetanud oma probleemide keskpunkti töö probleemi, vaid kodanliku revolutsioonina hoolitses esmajoones eraomandi ja omandiõiguse[159] eest üldse[160]. Ka sankülotid vaatasid tööd seoses omandiga, sealjuures olid nende arusaamised töö olemusest ja selle poliitilisest tähtsusest väga vastuolulised. Väiketootmine vastandas käsitöölisi uuele kodanlusele. Käsitööliste ja väikekaupmeeste sotsiaalne ideaal aga väljendus selles, et nad unistasid ühiskonnast, kus igaühel oleks oma maatlikk, töökoda või pood. Eelproletariaat suunas samuti oma tähelepanu mitte üldistele probleemidele vaid oma soovide rahuldamisele tarbija seisukohast. Näiteks ei innustanud ju sankülotte võitlusele mitte madal töötasu vaid toitlusküsimus.[161] Sankülotid ei

---

158 Cermese, lk. 272.

159 Nii 1789. kui ka 1793.a. „Inimese ja kodanike õiguste deklaratsioon" kuulutasid omandiõiguse inimese arasõtmatuks õiguseks, feodaalse korra hävitamise järel aga kinnitus ja absolutiseerus ei õigus vulgi.

160 Собуль, Проблемы труда, lk. 66.

161 Ibid., lk. 72.

mõistnud töö iseseisvat sotsiaalset osa, neil oli tööproblem alati seotud omandiproblemiga.[162]

Samasugune väiketootjate ühiskond oli ka Robespierre'i ideaaliks, kuid montanjaarid huvitusid eelkõige põllumajanduslikust tootmisest, kaubanduse ja käsitöö alal olid nad nõus aga säilitama täieliku vabaduse.[163]

Mis puutub sankülottidesse, siis tuleb nende vaadete vastuolulisusest aru saada, kuna sankülottide koosseis oli sotsiaalselt väga kirju, nad ei olnud veel formeerunud ühtseks ja iseseisvaks klassiks, seetõttu aga ei võinudki nad veel tunnetada oma kohta ja tähtsust ühiskonnas ega esitada järjekindlat sotsiaal-majanduslikku programmi.[164]

Tuleb märkida, et Roux programm on radikaalsem näiteks robespjäristide „vantoosi dekreetidest", kuid eraomandi kaotamise nõudeni, kollektiivse omandi nõudeni tootmisvahendeile J. Roux ei jõudnud.[165] See eraldab teda veel Babeufist.[166]

„Pöörasid" üldiselt ei rahulda-

---

162 Собуль, Проблемы труда, lk. 78.
163 Ibid., lk. 81.
164 Ibid., lk. 87.
165 Cormus, lk. 272.
166 Prantsuse revolutsioonilise utopist-kommunist, liikumise „voidsuse nimel" juht tumidoorlikku reaktsiooni ja Direktooriumi perioodie.

nud 26. juuli seadus ülesostjate vastu, neid ei rahuldanud kogu montanjaaride poliitika toitluskusimuse alal. „Nõutakse üldist seadust ja mina annan selle projekti" — kirjutas Leclerc augusti algul. Tema projekt seisnes viljaga kauplemise natsionaliseerimises. See projekt meenutas Bourdon'i projekti riiklikest viljahoidlatest ja Chabot' projekti leiva müügist kogu Prantsusmaa territooriumil hinnaga 3 sou'd nael. Leclerc läks aga neist kaugemale laiendades hiljem oma nõudmist kaubanduse natsionaliseerimise kohta kõigile hädavajalikele tarbeainetele.[167]

Samal ajal aga, juulis-augustis 1793. a. otsisid Konvent ja ühiskondlik päästekomitee püsivalt vahendeid toitlusprobleemi lahendamiseks ilma maksimumhindade sisseseadmiseta. Ainult kaks montanjaari — Mallarmé ja Raffront — esinesid Konvendi tribüünil üldise maksimumi nõudmisega.[168]

J. Roux aga jätkab võitlust, nõudes otsustavalt vajadust Pariisi masside iseseisva tegevuse järgi. Peale selle nõuab ta eiviliste salkade loomist Pariisi toidu-

---

167 Cormuse, lk. 279.
168 Ibid., lk. 280.

,ainete hankimisens departemangudest. Ta annab ka programmi massilisens revolutsioonilisens terrorins kõigi revolutsiooni vaenlaste vastu.[169] Ta räägib: „Sel momendil, kui Pariis asub austerlaste mööga ja mässajate tule vahel, on tarvis puhastada nii see linn, kui ka kõik kommunnid kõigist, kes valmistavad ette nende hukkumist."[170]

Augusti algul esines Robespierre Jakobiinide klubis ägeda kõnega, „uute inimeste, eilse päeva patriootide, kes piiiavad laimata rahva ees tema kõige vanemaid sõpru", vastu. Kõne oli J. Roux' ja Leclerc'i vastu, „rahva vaenlaste poolt ära ostetud ja omal ajal Marat' poolt paljastatud, kes niiid julgevad jätkata selle kiijanin-patrioodi tegevust."[171] Jacques Roux vastu astus välja ka Marat' lesk Simone Évrard.[172]

Olukord muutus teravamaks ka veel seetõttu, et Gravillier' sektsioonis toimus lõhenemine. Sektsiooni liikmed jagunesid selgelt kahens: Roux pooldajatens

169 Захер, lk. 120.
170 „Le Publiciste de la République Française" № 251, 252; v.t. Захер, lk. 120.
171 Aulard, La Société des Jacobins, t. V, p. 330; v.t. Захер, lk. 121.
172 Захер, Последний период, lk. 169, 170.

ja vastastens. Andmed selle kohta, nes kuu-
sid rikte või teise rühmitusse selgusid
1793. a. novembrikuul, kui arreteeriti ivda Roux
poolehoidjaid. Jacques Roux pooldajate seas
oli kaus tislerit (Natte, Graillot), kaus ning-
seppa (Bourbon, Sauge), üks treial (Nodau),
kaus limonaadimeistrit (Bosquet, Philippe), üks
intelligent (Michault) ja üks väike-rantjee
(Duclos). Kõik nad esindasid väiketööndus-
linnu eelproletaariaati või siis väikekodan-
luse kõige alamaid kihte.[173]

Teise poole moodustas aga
Germain Truchon'i ümber kogunenud rühmitus.
Juba juht ise oli suurel määral aferist,
peale tema kuulusid sinna gruppi veel
kaupmees Egasse, aadlik, endine Londoni oo-
periteatri direktor Moulé-Edmonde ja veel
mingisugused Legnay, Chemin, Boursier.[174]

Roux poolehoidjad olid enam
või vähem demokraatlikust ringkondadest.
Tema vastaspoole moodustasid aga petturid
ja spekulandid vana ja uue codanluse
ridadest. Nende kahe rühmituse vahel, nes
võitlus algul oli küllaltki rahulik, algasid
augusti keskel avalikud, otsustavad konnu-

---

173 Захер, Последний период, lk. 170.
174 Ibid., lk. 173.

pörned. See võitlus tuavnemine oli tihedalt seotud sektsioonide massilise liikumisega, seoses nõudmistega tema avalikkuse ette andmed Pariisi toitlusolukorra kohta ja ümber korraldada kogu Pariisi toitlustegevus.[175]

18. augustil 1793. a. õnnestus Roux'l ja tema poolehoidjatel siia läbi pääre Gravillier' sektsioonis, selle tulemusena läksid kõik juhtivad positsioonid Roux pooldajate kätte. Vaenlased suutsid aga üsna varsti Kommuuni abiga Chaumette'i ja Hébert'i eestvedamisel mitte ainult taastada status quo, vaid siisid läbi ka Jacques Roux' ja tema aktiivsete poolehoidjate Le Dreux', Natte', Graillot', Bosquet' ja Duclos' arreteerimise.[176]

J. Roux'd süüdistati selles, et ta katsetas tervet mõistust üles ässitada departemangu, munitsipalitedi ja sektsioonide komitede tribunaalide vastu. Kuigi depage esitab kaebuse, milles ta nimetab Roux'd ühiskonnale ohtlikuks inimesens ja teatab, et Roux oli Gravillier' sektsiooni üldkoosolekul, 18. augustil, nimetanud meeri ja Kommuuni ülesostjate ja altkäemaksuvõtjate süsteemi autoriteks ja, et neil oli esmärk

---

175 Захер, Последний период, lk. 173.
176 Ibid., lk. 173, 174.

petta rahvast ja viia need aristokraatia poolele. Peale selle olevat Roux olnud suhetes kellegiga, kelle kõik sugulased on emigreerunud. Järgmisel päeval teatas veel kuigi Mercier, et Roux oli Kommuuni ja departemangu valimiste ajal piindnud pettuse teel oma nime sisse viia kandidaatide nimestikku.[177]

J. Roux ülekuulamine lõppes 27. augustil süski tema vabastamisega. Jõudnud vabadusse, jätkas Roux oma võitlust.

Siindistades Konventi faktilises äraütlemises enda poolt vastuvõetud seaduste elluviimiseks, nõudis Roux, et sanküloti pöördunsid Konvendi poole ultimaatumiga tema „õiglaste dekretide" viivitamatu elluviimise kohta. Ultimaatum pidi aga sisaldama ka nõude uute seaduste väljaandmiseks, mis jagaksid kontrrevolutsionääride varanduse sankülotide vahel jne.[178]

26. augustil võttis Kordeljeeride klubi vastu Lacombe'i petitsiooni Konvendile, milles nõuti küret valitsuse organiseerimist konstitutsiooni kohaselt. Leclerc kutsus aga rahvast üles massilisele manifestatsioonile ja nõudma täidesaatva võimu

---

177 Zaxep, lk. 131.
178 Ibid., lk. 136.

loomist vastavalt konstitutsioonile.[179]

Prantsuse Vabariigi sise- ja välispoliitiline olukord oli 1793. a. augustis tunduvalt rasnum kui kevadel. Seetõttu, võideldes „pööraste" vastu, olid jakobiinid sunnitud siiski minema mõningate järeleandmiste teele plebeilistele massidele. 23. augustil kuulutab Konvent välja nõigi prantsuse kodanike relvastamise, 25. augustil aga muudeti ära dekreet (1. juulil väljaantud), mis lubas kauplemist väljaspool turgu.

Nagu öeldud, hakkasid lahkhelid jakobiinide blokis ilmnema varsti peale jakobiinide diktatuuri kehtestamist. Ermanordselt ja avalikult tuli lõhe ilmsiks seoses 1793. a. 4.-5. septembri sündmustega Pariisis. Need sündmused said pöördepunktiks Konvendi sotsiaal-majanduslikus poliitikas.[180] Rahva väljaastumise põhjuseks olid endiselt toitlusraskused, üldine elukalliduse tõus. Lisaks sellele sai Pariis 3. septembri õhtul teada Toulon'i loovutamisest inglastele.[181] 4. septembril toimus suur demonstratsioon. Nõutakse leiba, töölised nõuavad peale selle veel ka

---

179 Захер, lk. 137.
180 Волгин, Тарле, lk. 394.
181 Виллар, lk. 236.

töötasu tõstmist.[182] „Tehke nii, et tööline, kes töötab kogu päeva, ei oleks sunnitud seisma osa ööst järjekordades... seejuures tihti asjata," nõuab rahva esindaja.[183]

Hebertistid olid neil päevil ühes juhtivaks jõuks. Nemad väljendasid rahva peamist soovi – revolutsioonilise diktatuuri tugevdamist. Hebertistid kiipsutasid pidevalt alla, et valitsus ei pea sõda küllalt energiliselt, samuti ei sõitle küllaldase otsustavusega sisemise kontrrevolutsiooni vastu. Kõrvuti sellega väljendasid nad rahulolematust toitlusraskustega, valitsuse mittepiisava hoolitsusega töötava rahva eest. Nad nõudsid revolutsioonilise terrori kehtestamist.[184] Chaumette ja Hébert ise olid demonstrantide hulgas. 4. septembril pidas Chaumette neile kõne, milles ta ütles: „Ma olin samuti vaene ja tean, mis on vaesus. Rikkad peavad siin avalikku sõda vaeste vastu; nad tahavad meid maha suruda; kuid me peame neid hoiatama: me ise surume nad alla, sest jõud on meie käes."[185]

5. septembril toimus tormiline Konvendi istung. Kohal olid Pariisi 48 sektsiooni

---

182 Кан, lk. 143.
183 v.t. Виллар, lk. 237.
184 Волгин, Тарле, lk. 407.
185 Революционное правительство, lk. 515.

esindajad, samuti Kommuuni delegatsioon. Chaumette esines nõuega, milles ta astus välja kontrrevolutsioonilise kodanluse vastu. „Uued senjöövid, mitte vähem julmad, ahned ja julturuud, töusid feodalismi rusudel..." ütles ta. See klass on haaranud enda kätte kõik esmajärgulise tähtsusega tarbeained. „Te andsite välja targad seadused; ... kuid neid ei täideta, sest ei ole võimu, mis siiks neid täidel ...."[186] Selleks nõuab ta revolutsioonilise armee moodustamist.

Tuleb märkida aga, et Robespierre, kes ei kiitnud rahva väljaastumisi heaks, vaikis nogu 5. septembri päeva. Danton käitus vastupidi, demagoogiliselt – talle oli rahva väljaastumine vaid hüppelauaks nagu töendab ka tema hiliseim käitumine.[187]

Konvent andis järele rahvamasside survele. 5. septembril ilmus dekreet revolutsioonilise armee moodustamise kohta.[188] 6. septembril võeti ühiskondlikku Päästekomiteesse hebertistlike kaldumustega Billaud-

---

186 Революционное правительство, lk. ~~515~~ 84.
187 Виллар, lk. 238.
188 Революционное правительство, lk. 83.

-Varenne ja Collot d'Herbois. Ilmus seadus nahtlusaluste kohta, mis nehtestas nende suhtes jäulevalve ja repressioonid.[189] 17. septembri seadus tegi Pariisi revolutsioonilistele komiteedele ülesandeks koostada nahtlusaluste nimekirjad. Sel ajal olid revolutsioonilised komiteed veel võimsaks administratiivseks aparaadiks jakobiinlikku valitsuse käes.[190] Konvent tugevdas riskaste maksustamist. Arvele võeti kuld ja hõbe, mis kuulus eraisikuile.[191]

11. septembril ilmus dekreet, mis nehtestas ühtsed kindlad hinnad teraviljale, jahule ja hobusemoonale kogu vabariigi territooriumil.[192] Dekreedi teises alajaotuses kulati miinia teravilja ja jahu mujal kui ainult turul.[193] Teravilja ja jahu miinigi piiramine ainult tuugudega on seletatav sellega, et ainult turul oli võimalik teostada kontrolli kindlate hindade säilitamise üle.

Maksimumi sisukumise eest nehtestati miinijale trahi, mille suurusens oli miinidud kauba kahekordne hind. Jahu ja vilja

---

189 Собуль, Робеспьер, lk. 147.
190 Собуль, Революционные комитеты, lk. 155.
191 Манфред, lk. 231.
192 Революционное правительство, lk. 186 jj.
193 Ibid., lk. 188.

omanikele tehti kohustuseks teatada kohalikele võimudele oma tagavarade suurus üldisens jahu ja vilja arvelevõtmisens. Munitsipalitete kohustati koduste läbiotsimiste teel kontrollimar nende teadete õigsust. Seaduse rikkumise eest määrati kümme aastat vanglakaristust.

Kuid see ei olnud veel üldise maksimumi seadus, mida nõudis rahvas. Suur osa Konvendist oli igasuguse reglamenteerimise veendunud vastased.[194] Ainult rahva ülestõusude ähvarduse oli Konvent sunnitud kehtestama selliseid regulleerivaid seaduse.

Seadus üldise maksimumi kehtestamise kohta kõigile esmajärgulistele tarbeainetele võlti vastu alles 29. septembril 1793. a.[195]

Esmajärgulise tähtsusega tarbeaineteks loeti selle seaduse järgi: liha, rasv, või, kala, viin, äädikas, õlu, puud, kiiimlad, sool, suhkur, nahk, riie, seep, tubakas jne.[196] Pariisis avaldati taksid 12. oktoobril, seega nelõteist päeva peale maksimumi seaduse ilmumist. Senikaua müüsid kaupmehed vanade hindadega.[197]

---

194 Матьез, lk. 279.
195 Революционное правительство, lk. 191 jj.
196 Ibid., lk. 191.
197 Матьез, lk. 296.

Maksimumiseaduse esimesed artiklid tulid vastu rahva nõudmistele. Kuid seaduse punkt 8 laiendas maksimumi tööliste palgale – selle suurusens määrati 1790.a. suurus koos poole lisamisega sellest.[198] Samal ajal said munitsipalitudid õiguse „rekvireerida" töötjöudu ja kaustada kolmepäevase arestiga töölisi, käsitöölisi ja teisi füüsilise tööga tegelevaid isikuid, kui nad ilma mõjuva põhjuseta kulduvad tegemast oma havilikku tööd.[199]

Esimesel pilgul oli kauba hindade maksimumi ja palkade maksimumi suhe töölistele kasulik. Kaupade 1790.a. hindu tõsteti 1/3 võrra, palka aga poole võrra. Kuid see kasu tööliste poolel oli ainult näiline: maksimumhindadest kaupadele oli palju kugem mööda hiilida kui töötasu maksimumist.[200] Sellepärast saidki punktid maksimumist tööliste palga kohta hiljem ühens oluliseman kahuhellide alliksans jakobiinide ja töötavate masside vahel.[201]

---

198 Революционное правительство, lk. 191.

199 Волгин, Тарле, lk. 394.

200 Ibid., lk. 395.

201 Tegelikult algas töötasu maksimumi ellurakendamine alles 5. termidooril II aasta seadusega. See oli ühens oluliseks põhjuseks mins liktrahvas 9. termidooril ei asturud välja jakobiinide kaitseks.

Linna sanküloteide ja osalt ka talupoegade visade ja ähvardavate nõudmiste resultaadina kehtestatud üldine maksimum võeti üldiselt siiski rahva poolt rahuldustundega vastu.

„Pöörastele" algas pärast 5. septembri sündmusi nende tegevuse kõige traagilisem periood. Teinud järeleandmisi plebeilistele massidele, panid jakobiinid maksma ka terrori, nagu seda nõudsid massid, kuid võtsid tarvitusele ka abinõud, et teha võimatuks sellised rahva väljaastumised, nagu see oli 4.-5. septembril. Ühelt tingimuseks pidi kindlasti olema „pööraste" purustamine ja Pariisi sektsioonide töö piiramine (olid jae Kommuuni sektsioonid masside aktiivsuse peamisteks organiteks).[202] Ka hebertistid, kelle sotsiaalne baas oli lähedane „pööraste" omale, soovisid nende purustamist, et siis ise olla sanküloteide ainsateks esindajateks ja jätta nende nõudmistest välja need, mis olid vastuvõtmatud väikekodanlusele.[203]

Jakobiinid arreteerisid Roux' uuesti juba 5. septembril. Isolerinud „pööraste" oma juhist, võtsid samal ajal jakobiinid

---

202 Zaxep, lk. 139.
203 Ibid.

tarvitusele abinõusid plebeiliste masside polülise aktiivsuse püramiseks. Selle aktiivsuse tsentrumiteks olid Pariisi sektsioonide üldkoosolekud. Seni olid need võinud toimuda iga päev, nüüd piirati Konvendi 5. septembri istungi otsusega neid kahega nädalas.[204]

Enamik Pariisi sektsioone mõistis selle dekreedi alatut mõtet ja sektsioonid astusid selle vastu välja. 17. septembril saabus Konventi kõigi 48 sektsiooni protestidega üks „pöörasta" juhtidest – Varlet. 15. brümääril (5. novembril) ilmusid Konventi ka revolutsiooniliste vabariiklaste saadikud, kuid neil ei õnnestunud saada isegi esinemisluba.[205]

„Pöörased" vastasid jakobiinide jälitamisele väljaastumistega revolutsioonilise diktatuuri süsteemi vastu. Ka vanglas viibi Roux võttis neist väljaastumistest võimalust mööda osa. Nimelt andis ta seal välja ajalehte.

Kuni seniajani oli J. Roux olnud terrori pooldajaks, eeldades, et ta on suunatud eranditult ainult tõeliste kontrrevolutsionääride vastu. Kuid nüüd, nähes,

---

204 Lõplikult formuleeriti dekreet 9. septembri istungil, v.t. Революционное правительство.

205 Захер, lk. 139 jj.

et terror pruudutab na rahva parimaid sõpru, selgitab ta oma suhtumist diktatuurisse ja terrorisse. Ajalehe „Le Publiciste de la République Française" 264. numbris kirjutab ta: „Las arutreirvad kõiki, nes laimavid vabariiklinnu konstitutsiooni, nes taktis päästa türanniat, nes taktis sulgeda rahvast ahelatesse ... Kuid ebaõiglane ja ebainimlik on arutreirda ... seda või teist kodaninnu, seda või teist gruppi ... nelle ainus nuritegu seisab väga sageli ainult selles, et nad on tulised patrioodid või nuuluvad „nasti", millist nogu hingest vihatanse." 206

Sama mõtet väljendab Roux na ajalehe järgmistes numbrites ja ühes neist mainib, et ta pole mitte terrori vastu üldse, vaid selle suundade ja teostamisvahendite vastu. 207 Kõik see näitab, et Roux jääb ustavaks endale ja tema taktika muutumist võib seletada ainult olukordade muutumisega. Vanglas olles väljendab ta oma arvamust veelkord na konstitutsiooni kohta, kirjutades, et see „suurepärane konstitutsioon oli näletavasti vastu võetud ainult selleks, et seda iga minut

206 „Le Publiciste de la République Française" № 264, p. 3-4., v.t. Захер, Последний период, lk. 176.

207 Захер, lk. 151.

muuda." [208]

Pariisi Kommuuni sektsioonide suhtes kasutati eriti 5.-9. septembri 1793.a. seaduse punkti, mis andis Kommuunile õiguse vabastada sektsioonide revolutsiooniliste komitede liikmeid kohtadelt ja asendada neid uutega. Sektsioonid avaldasid küll protesti, kuid Kommuun lükkas tagasi nende nõudmise asendada ise neid liikmeid uutega. Nii oli see näiteks Gravillier' sektsioonis. Ka see muutis Roux ja tema poolehoidjate olukorra raskeks, sest uued olid tavaliselt vöörad ja nende vastased.

Tagakiusamise ja arreteerimise osaliseks said ka teised „pööraste" juhid. Nii olid arreteeritud Varlet, Leclerc, Lacombe. Kuid nemad vabastati pärast 9. termidoori.

23. nivoosil pidi Roux minema kohtu alla, kuid politsei tribunal teatas, et asi ei kuulu tema kompetentsi ja andis dokumendid üle revolutsioonilisele tribunaalile. See tähendas kindlat giljotiini. Jacques Roux aga lõpetab vanglas enne kohtuotsust elu enesetapmise teel. [209]

---

208 „Le Publiciste de la République Française", № 266, p. 7; v.t. Захер, lk. 155.

209 Mamvez, lk. 274 jj.

J. Roux poolehoidjate puruslamine Gravillier' sektsioonis ja Kordeljuride klubis, Roux hukkumine, Varlet', Leclerc'i ja Lacombe'i kõrvaldamine poliitilisest tegevusest – kõik see tähendas „pööraste" tegevuse lõppu.[210]

Millised olid siis „pööraste" suhteliselt küre langemise põhjused? „Pööraste" vaated olenesid suures osas sellest rahvakihist, kelle huve nad väljendasid. Kuid need olid plebeilised massid, sanküloted, koosseisult väga kirju rühmitus, kes ei esindanud otseselt ühtegi klassi, õrjemini, kellede klassiolemus ei olnud veel välja kujunenud. Sellepärast ei saanud ka „pööraste" maailmavaade lõplikult välja kujuneda.[211] Ja „pöörased" ei kujutanud endist mitte tlatud poliitilist parteid, vaid olid lihtsalt sanküloltide seast esilekerkinud ja juhtima pääsenud, ühesuguste ideedega inimeste, sanküloltte abistada tahtvate inimeste rühmitus. Kuid sel rühmitusel puudus isegi ühtne organisatsioon, „pööraste" esindajad kuulusid omakorda erinevaisse sektsioonidesse.

---

210 Zaxep., lk. 166.
211 Ibid., lk. 168.

Samuti võib öelda, et „pöörasti" vaated põhimõtteliselt ei erinenud tolle aja revolutsioonilise kodanluse ideoloogiast. Oma sotsiaalse maailmavaate poolest olid „pöörased" täielikult idealistlikel positsioonidel ja omasid ainult ähmase ettekujutuse klassidest ja klassivõitluse osast ajaloos. Samuti polnud neile teoreetiliselt selge klassi olemus ja jagasid ühiskonna klassidesse põhimõtte jäigi: rikkad ja vaesed.[212]

„Pöörased" pooldasid sedasama kodanlikku revolutsiooni, mida teised nihidki, ainult nad mõtlesid ellkõige plebeilistele nihtidele ja nende olukorra parandamisele. Sageli olid nende põhimõtted jakobiinide omadega samad, kuid sageli ei mõistnud „pöörased" jakobiinide poliitikat, seda, et revolutsioon oli kodanlik, seetõttu lõikas ka revolutsiooni vilja ellkõige kodanlus.

1792. a. alates nihutavad „pöörased oma programmis evikohall võitluse spekulatsiooni ja ažiotaažr vastu, annavad selleli põhilise tähtsuse.

Eriti laia ulatuse sai spekul-

---

212 Захер, lk. 170 jj.

latsiooni vastu võitlemine, kindlate mansimaalsete hindade määramise nõudmine 1793. a. suvel. Kuigi kriisi põhjusens ei olnud mitte ainult spekulatsioon, tuleb siiski õigens pidada, et „pöörased" nõudsid valitsuselt võitlust spekulatsiooniga ja mansimaalseid hindasid. Kuid klassivõitluse loogika viis „pöörased" kaugemale sellest, mida lubasid nende teoretilised vaated. Nii näiteks räägib Roux, et olens tarvis olnud konfiskeerida vabariigi heaks egoistide suured rinnused ja varandused, aga ei läinud ka nõigi spekulatiivsel teel omandatud rinnuste konfiskeerimiseni. Kuid Varlet esitas programmi, mis läks kaugemale egalitarismist[213] – ta nõudis sellise ühiskonna loomist, kus iga liige saaks võrdselt sellele, kui palju tema annab ühiskonnale.[214] See ol juba eelsammeks sotsialismile, kuid selleni jõuti Prantsusmaal hiljem, Babeufiga.[215]

---

213 Väikenodanlik reaktsiooniline teooria, mis propageerib kapitalismi vastuolude kõrvaldamist eraomandi võrdsustamise kaudu.

214 „Archives parlamentaires" t. LIV, p. 720; v.t. Захер, lk. 193.

215 Захер, lk. 193.

Kuigi pööraste ideed ja nõudmised olid progressiivsed ja, et nad kohati lähsid jakobiinidest kaugemale, siisni ootas neid hukkumine. Tol ajal polnud veel tingimusi, ei olnud klassi, kes oleks suutnud vastu seista kodanlusele. Need, kelle huvisid „pöörased" kaitsesid, ei olnud formeerunud klassiks, olid isegi väga nõrjuks rühmitusens, mitmesuguste nähtide sünteesiks. Sellepärast polnud aga „pöörased" ühe klassi esindajaiks, sellepärast puudus neil oma organisatsioon ja nad tegid töid kõigi revolutsioonilise Pariisi massiorganisatsioonide kaudu. Jakobiinid esindasid aga klassi, kaitsesid oma klassi huve ja siisid ellu kodanlikku revolutsiooni ülesanded.

„Pöörased" olid siisni massiliikumise eesotsas. Nad tõrkasid oma järjekindlusega jakobiine otsustavamale tegutsemisele, võitlusele feodalismi ja kontrrevolutsiooniliste koalitsioonide vastu. Nemad olid tol ajal ainsatens, kes said aru, et ainuüksi poliitilise vabaduse omandamine ei paranda rahvamasside olukorda. Selles seisnebki „pööraste" tähtsus.

Kui „pöörased" olid ühiste jõupingutustega puurustatud, algab, niiid

juba teravalt väljamujunenud gruppide vahel jaanobiinide seas, sisemise võitluse periood, mis lõpeb dantonistide ja hebertistide puurustamisega.

III peatükk

Jakobiinide bloki lagunemine

„Pööraste" puuestamisega võib lugeda ühe perioodi lõppenuks jakobiinide diktatuuri ajal. Septembri algul toimunud rahva väljaastumine saavutas oma põhiliste nõudmiste rahuldamise. Tegelikult oli aga nende sündmuste tulemusens revolutsioonilise terrori kehtestamise.

Esialgu peale terrori kehtestamist on tunda sisevastuolude pehmenemist. „Père Duchesne" lausa kiidab Robespierre'i. Kuid see vastuolude pehmenemine oli ainult lühiajaline ja näiline. Kui „pööraste" vastu võitlemisel olid kõik jakobiinide fraktsioonid üksmulsed, siis pärast võitu nende üle algas võitlus eri jakobiinide fraktsioonide vahel.

Peamisi fraktsioone oli kolm: robespjäristid, dantonistid ja hebertistid ehk

---

216 Монасов, lk. 15.

vasempoolsed. Tegelikult erindavid hebertistid aga ainult ühte osa vasempoolseist. Erinevate vaadetega olid veel Chaumette'i pooldajad ja omaette rühma moodustavid ka Cloots'i pooldajad. Vasempoolsete jakobiinide tugipunktideks olid üldise julgeoleku Komitee, Kommuun ja sõjavaelised organid. Kommuunis aga näiteks oli enamus Chaumette'i poolehoidjaiks, kaitstes väikekodanluse alamate kihtide s.o. väikeomanike (käsitööliste, poodnike jne.) huve. Nende rahvakihtide olukord oli vilets ja selupärast pöörasni Chaumette erinevalt Hébert'ist suuremat tähelepanu majanduslikele ja sotsiaalsetele küsimustele. Chaumette'i ideaaliks oli aga see, et revolutsioon annaks igale töölisele lootuse ühel heal päeval saada väikeomanikuks.[217]

Septembri maksimum ei lahendanud toitlusproblemi. Toitlusraskuste suurenemisega, algavid uuesti ka rahutused rahva hulgas. Kasutades rahva nõredmisi oma poliitilistes huvides, nõredsid hebertistid kahtlusaluste varanduse konfiskeerimist sankeilottide kaseks ja ranget kontrolli maksimumi seaduse täitmise üle, samuti

---

217 Моносов, lk. 16.

uue seaduse väljaandmist spekulantide vastu.[218] Kuni hebertistide grupp toetas seda programmi, sõis ta arvestada rahva sümpaatia ja poolehoiuga.[219]

Terve sõda sel perioodil esitatud nõudmisi toitlusalase olukorra parandamiseks on tehtud hebertistide poolt. 13., 14. ja 15. oktoobril on avaldatud valitsuse häälekandjas „Antifédéraliste" Chaumette'i ja Hébert'i artiklid, mis toovad ära toiduainete puudumise põhjusena rekvireerimispoliitika segasuse. Asi seisis selles, et rekvireerimisõrgus oli mitmel instantsil, nende funktsioonid aga kattusid sageli. Küsimuse lahendamiseks soovitasid Hebert ja Chaumette kuulutada kogu saak natsionaliseeritus.[220] Monossov märgib, et vahete vahel räägivad šometistid ka vajadusest vabrikute natsionaliseerimisens.[221]

Näiteks esitab Chaumette Kommuuni 14. oktoobri istungil muuhulgas petitsiooni Konvendile, milles teeb ettepaneku anda seismajäänud vabrikud vabariigi korralduse, kellel jätkuks küllalt töökäsi selleks, et neid

---

218 Собуль, Робеспьер, lk. 149.
219 Ibid.
220 Волгин, Тарле, lk. 398.
221 Моносов, lk. 17.

käiku lasta.[222] Üldse aga maigib Monorrov seda, et mis puutub majanduslikesse ja sotsiaalsetesse küsimustesse, siis tegeles Hébert sellega vähem ja sageli juhindus Chaumette'ist.[223]

Korduvalt on maksimumiseaduse ellurakendamise raskustest juttu vabariigi juhtivates organites. Ettekandes 3. nov. 1793.a. räägib Barère sellest Päästekomitee nimel ja nõuab, et „... seaduslikud kalistused ja osa varanduse konfiskeerimised peavad mõjutama maksimumi säilitamisele neid ... isikuid, kes on ükskõiksed ühiskondliku üritusse suhtes või ei seisa revolutsiooni kõrgusel."[224]

Vaatamata pingutustele jäi toitlusküsimus üheks põletavamaks probleemiks kogu 1793.a. sügiseks ja talveks. Eriti raske oli toitlusolukord revolutsioonilises Pariisis. Vaatamata rekvireerimistele linnade jaoks tühjenesid turud ja iga moment ähvardas jäämine hoopis ilma leivata jäämine. Talupojad hoidusid mitmesuguste ettekäänetega vilja vedamisest turule. Nii kasutasid nad ära seaduses leiduvat paragrahvi, mis lubas

---

222 Старосельский, lk. 28.
223 Революционное правительство, lk. 201.
223 Моносов, lk. 18.

neil asutada uusi turge. Nad asutasid fiktiivsid turge elsmärgiga hõiduda kõrvale rekvirelsimistest ja vanade turgude varustamisest. Tuli välja anda uus seadus ja keelata neil turgude koha vahetamine. Seda tehtigi 19. oktoobril 1793. a.[225]

Oktoobris toitlusrasmused jäekjärgult suurenesid, teravnes leivapuudus. 26. okt. kirjutas Konvendi liige Albitte Lyonist: „Peaaegu kõikjal kohtasin ma eleks kõige hädavajaliikumate toiduainete puudumist, inimtühje turge ja palju suletud poode... Kõikjal kehtib eriner maksimum; ühes kohas toovaine maksab rohkem keri temast tehtud produkt teises kohas..."[226] 5. nivoosil II a. kirjutab Robespierre'ile kuigi Jullien L'Orient'ist, et eile puhkes sadamas ülestõus. Ettekäändeks oli leiva halb kvalitet.[227]

Toitluskiisimus, keri kõige teravamaid päevaprobleme oli aruteisel ka Jakobiinide klubis. 27. okt. tegi jakobiin Guiraud ettepaneku sisse seada leivakaardid, et lõpetada rahva kogunemised leivakaupluste puurus.[228] Seda nõuet võeti ka arvesse. Kaks päeva hil-

---

225 Матьез, lk. 290.
226 Революционное правительство, lk. 197.
227 Переписка Робеспяра, lk. 198.
228 Матьез, lk. 301.

jem, 29. oktoobril otsustas Kommuun sisse viia leivakaardid. Kõik perekonnapead pidid tegema avaldus neile hädavajaliku leiva hulga kohta.[229]

Kahtlemata tõi leivakaartide sissesiimine kaasa kuritarvitusi, kuid üldiselt see süsteem nähtavasti õigustas end. Ta pehmendas mõningal määral kriisi vaesemate kihtide jaoks.

Võimud rakendasid mitmesuguseid abinõusid toitluskriisist ülesaamiseks. Arvestades seda, et kohalikud võimud kehtestasid kohaliku päritoluga kaupadele kõrgemad maksimumhinnad, tegi Konvent 1. nov. Toitluskomisjonile ülesandeks välja töötada üldine ja ühtne kindlate hindade tabel kõigile kaupadele. Suur töö selle tabeli koostamisel tehti ära kolme kuuga.[230] 15. novembril ilmus Konvendi dekreet nn. „perekondlike tagavarade" ärameutmise kohta. See dekreet andis võimuorganitele õiguse rekvireerida kõik talupoegade toiduainete fondid.[231]

Raskem aga oli olukord veel ~~log~~ lõhaga ja teiste toiduainetega. Kuna kindlad hinnad olid määratud ainult toorele

---

229 Матвез, lk. 301.
230 Волчик, Тарле, lk. 398.
231 Манфред, lk. 231.

lihale, hakkasid lihakaupmehed miiuma kuldetud liha ja sorsti ning sõtsid hinder jälle oma äranägemise järgi. Kogu talve jooksul moodustas Pariisi veetava liha hulk ainult veerandi vajalikust kogusest, suur osa sellest aga müüdi veel altkäe kallima hinna eest, kui määras maksimum.[232] Tuli ka lihale sisse seada kaardisüsteem. Seda nõudis Kommuun eesotsas Chaumette'ga, kuid selle läbiviimine venis.[233]

Talve lõpul toitlusküis tugevnes veelgi. Puudus oli suhkrust. Rida Pariisi sektsioone süs omal käel sisse suhkrukaardid. Sama tehti ka või, suli, soola ja munadega. Puudus oli söest. Kütte vähesuse tõttu tuli pariislastel tuua puid lähedastest metsadest või põletada mööblit.[234] 6. vantoosil II aastal räägib ka Augustin Robespierre kirjas Ühiskondlikule Päästekomiteele suurtest toitlusraskustest.[235]

Toitlusküis halvendas tunduvalt küla vaesemate kihtide olukorda. ~~Isja~~ Isjaolud sundisid kehvikuid pöörduma leiva saamiseks jõukate talupoegade poole, need aga kuldusid kehvikutele kindlate hinda-

232 Матьез, lk. 374.
233 Ibid., lk. 376.
234 Волгин, Тарле, lk. 396.
235 Переписка Робеспяра, lk. 199.

dega vilja müümast. Kulaked sabotaeerisid igati maksimumseadust.

Põllumajanduse seisundit raskendas suur töökäte puudus, sest enamus tööjõulistest meestest oli armeesse võetud.[236]

Majanduslikke raskusi aitas suurendada vajadus ülal pidada suurt sõjaväge. Selliste tingimuste juures oli armee varustamine väga keeruline problem. Itaalia armee esindajad kaebavad oma kirjas 26. brümääristt II a. halva varustamise üle toiduainete ja hobusemoonaga. Samuti nõutakse püssirohtu.[237]

Sellises olukorras arenes ja teravnes võitlus jakobiinide blokis. Majanduslikud raskused toitsid parteide võitlust, seda enam, et igaüks soovitas erinevad, kuri mitte otse vastandlikke abinõusid toitluskriisi lahendamiseks. Lisaks sellele tekkisid neil vastuolud ka muudes küsimustes.

Ühens lahkhelide tekitajaks oli jakobiinide hulgas terrori küsimus. Iga jakobiinide grupp mõistis seda isemoodi. Hebertistid nõudsid terrori järjekindlat teostamist. Robespierre aga ei olnud selles küsimuses nii järjekindel. Ta annab teatud määral jä-

---

236 Mamuez, lk. 332.
237 Переписка Робеспера, lk. 183 jj.

rele dantonistidele, kes olid hoopis revolutsioonilise terrori teostamise vastu.

1793. a. sügisest peale astusid dantonistid üldiselt välja kui mööduka poliitika pooldajad. Selgelt näitab seda Danton kõne Konvendis 1. detsembril 1793. a., milles ta ütleb: „... iga inimene, kes on ultrarevolutsionäär, kutsub välja sama ohtlikke tagajärgi kui veendunud kontrrevolutsionäärgi ... me peame väljendama kõige agedamat pahameelt kõige selle vastu, mis ületab määratud piirid." 238

Maskeeritud, mõnikord aga ka avalikus vormis nõudsid dantonistid revolutsioonilise diktatuuri nõrgendamist ja tagasipöördumist konstitutsioonilise korra juurde, poliitilisest terrorist loobumist, trükivabadust jne. 239 Edasi kirjutab ta: „Ma ei ole üldse nõus nendega, kes ütlevad, et on vaja jätta terror päevakorda. Vastupidi, ma olen veendunud, et vabadus saab kindlustatud ja Euroopa võidetud, kui te asutate halastuse komitee." 240

Trükivabaduse kaitseks astub Danton välja korduvalt. Näit. 7. jaanuaril 1794. a

238 Революционное правительство, lk. 552.
239 Манфред, lk. 104.
240 Революционное правительство, lk. 554.

Jakobiinide klubi istungil, kus mõistetakse hukka Desmoulins'i kontrrevolutsioonilise sõnega ajaleht, ütles ta: „Otsustades küsimust Desmoulins'ist hoiduge andmast saatuslikku lööki triunivabaduseke." 241

Vell 3. veebruaril 1794. kirjutab Desmoulins oma „Vanas Kordeljeeris": „... Mis puutub minusse, siis ma ei mõista, kuidas võib eksisteerida vabariik ilma triunivabaduseta." 242

Avalikeks väljaastumisteks julgustasid dantoniste ka suured edusammud, mis teimusid vabariigis 1793. aasta sügisel võitluses kontrrevolutsiooniga ja välisvaenlastega. Sellepärast leidsidki nad soodsa momendi olevat välja astuda revolutsioonilise terrori vastu. 243

Dantonistid e. „lubed", nagu neid nimetama hakati, muutusid järjest julgemaks. Esialgu ei julgenud nad veel avalikult Robespierre'le kallale tungida ja suunasid oma löögid „ultrarevolutsionääride" vastu, nagu nad nimetasid hebertiste. 244 Dantonistid läksid lahku hebertistidest kõigis põhilistes küsimustes. Üsna varsti aga hak-

---

241 Революционное правительство, lk. 563.
242 Ibid., lk. 556.
243 Волгин, Тарле, lk. 423.
244 Манфред, lk. 236.

kasid dantonistid kallale tungima ka robespjäristidele.

Märkimata ei saa jätta aga Aulardi seisukohta, et kumbki neist parteidest ei omanud ei eraldi organisatsiooni ega kindlat programmi. Danton ise aga vältis oma seisukoha avaldamist selles küsimuses hoopis.[245] Nii et õigem oleks neid nimetada ühe partei - jakobiinide partei - frantsiomideks.

Ühens väga pikka ja laiakulatuslikku diskussiooni esilekutsuvaks küsimuseks oli 1793. a. lõpul jakobiinide klubis religiooni küsimus.[246] Anti-religioossed edusammud olid küllalt suured ja Hébert arvas olevat vajalikku asuda pealetungile. Esmalt siiidistas ta Freron'i ja siis tungis kallale Mäe ajalehe toimetajale Lavoaud'le sellepärast, et viimane alustas oma ajalehes diskussiooni jumala olemasolu üle.[247] Lõpuks jõuti nii kaugele, et 20. novembril toimusid Konvendis antireligioossed demonstratsioonid. Nende organiseerijate - Hébert, Momoro, Dufourny - vastu astus välja Robespierre isiklikult.[248]

---

245 Олар, lk. 559.
246 Моносов, lk. 24.
247 Ibid., lk. 25.
248 Ibid., lk. 28.

Mis puutub robespjäristidesse, siis nende jaoks oli religioon ühiskonnas vajalikuks nähtuseks, lüatigi aitas ta maha suruda ekspluateeritavate vastupanu. Robespierre vaatas jumalale, kui õigluse regulerijale ja leidis, et ta olemasolu on täiesti vajalik. Robespierre väitis, et meile on hoopis rohkem kardetavad tiistsugused fanaatikud kui usklikud, mõeldes nende all välismaiseid spioone.[249]

Chaumette piiudis küll selgeks teha Kommuuni istungil 23. novembril peetud kõnes, et usklikud on valmis kõigeks, kaasaarvatud ka kodumaa reetmine[250], kuid hebertistid suruti siiski maha.[251]

Detsembrikuul muutub juba rõitlus erinevate gruppeeringute vahel Jakobiinide klubis täiesti avalikuks. 21. detsembri istungil süüdistab Pariisi departemangu järelevalve Komitee liige Nicolas Camille Desmoulins'i kontrrevolutsioonilise raamatu väljaandmises ja taotluses vabastada kugi aristokraatidega tihedalt seotud isik — Vaillant. Hébert näeb selles juba van-

---

249 Монсоб, ln. 28.
250 Ibid., ln. 31.
251 Ibid.

nõrelaste paljastamist ja siiidistust dantoxistide vastu üldse.[252] Ägedad vaidlused näivad Jakobiinide klubi istungil ka 23. detsembril.[253]

Vulgi teravamaks muutus võitlus jakobiinide partiis 1794. aasta algusküudest peale. Jakobiinide klubi ja Konvendi istungitel toimuvad tihti ägedad vaidlused.

Jaanuari algul arutati mitmel Jakobiinide klubi istungil Camille Desmoulins'i viimaseid, järjest kontrrevolutsioonilisemaks muutuvaid artikleid. Need artiklid muutusid ka järjest isiklikemaks. „Vana Kordeljeki" 3. numbris tungis ta kallale Robespierre'ile ja suunas oma epigrammid otse valitsuse vastu. Demoulins oli muutunud objektiivselt reaktsionääriks, riinnates eramvähem žirondiinide seisukohtadelt.[254]

5. jaanuaril nõudis hebertist Collot d'Herbois eitava seisukoha avaldamist Desmoulins'i ajalehe „Vana Kordeljeu" suhtes.[255] Ka niiid piiiab veel Robespierre, nes oli

---

252 Революционное правительство, lk. 557 jj.
253 v.t. Ibid., lk. 559 jj.
254 Олар, lk. 560.
255 Революционное правительство, lk. 560, 561.

na varem juba nähtunud dantonistidest lepitsust, välja astudes Desmoulins'i kaitseks, tahes ettepanemu lihtsalt pöörata tema ajaloos viimased numbrid ja teda unast ärgi mitte vastutusele võtta — olid nad ju mõlemad vaese poolaadlist päritoluga ning vanad sõbrad – koolivennad. Kui aga Desmoulins na peale seda veel ainus näitlejast väljaantavalt „Vana Kordeljeet" ümber toimetid ka jakobiinidele ülevõtmatuid ägedaid rünnakuid „vana Kordeljeet" ümber toimetid ka jakobiinidele ülevõtmatuid ägedaid rünnakuid Robespierre dantonistidest sõnastuma tõstmaski äärmiselt

tistid diskrediteerituins Robespierre'i nasuns. Selles võitluses saabus Robespierre'ile ka abiväge Saint-Justi energia näol, kes pöördus armeest tagasi Pariisi.[258]

Camille Desmoulins heidet Jakobiinide klubist välja, 23. nivoosil II a. arreteeriti tema poolehoidja Fabre d'Eglantine.[259]

. Sel ajal tunneb Robespierre juba selgesti, et ta aseb kahe vaenulikku, võitleva grupi vahel. Samas, 8. jaanuari istungi kõnes räägib ta kahest partiist ilma nende juhte nimetamata. Ühed neist „... on kaldunud ägasuguste äärmuste poole ja esitavad ultrarevolutsioonilisi abinõusid," teised aga „... esitavad mitte piisavalt revolutsioonilisi."[260]

1794. aasta algusens oli Prantsusmaa välis-ja sisesolukord tunduvalt paranenud. Kuid majanduslikest raskustest ei oldud veel siiski üle saadud. Toitlusolukord oli endiselt raske. Et seda parandada, astuvad hebertistid välja uute radikaalsete abinõude rakendamise ettepanekuga.

---

258 Олар, lk. 561.
259 Ibid., lk. 560.
260 Революционное правительство, lk. 564.

Et ükk saada spekulantide pettusest ja kaupmeeste ahnusest, tuk Hébert etupanemu revolutsioonilist armeed kahenordistada või nogumi veelgi suurendada. „Tugevad ünnused prantsid kõigisse departemangudesse saadetama. See on ainuke vahend maksimumi jalulesaadmiseks." 261 See oli etupanek terrori ja vägivalla suurendamiseks, nuid nagu näitab Jacob oma teoses „Robespierre ja hebertism", ei ole giljotiin mitte ainuke vahend Hébertil. Samast teosest näeme, et oma elu viimase pooletoise kuu jooksul arendab Hébert sotsiaalset programmi, millini näiteks robespjäristid kunagi ei jõudnud. Idud on tema ajalehes küll hajutatud, nad ei ole koondatud „Hebertistide programmiks", nuid nad on siiski olemas. 262 „Pére Duchesne" astub jälle välja sanküloottide kaitseks, nagu ta seda alati on teinud. „Halvimad egoistid on nud, kes sanküloottide tööga spekuleerivad ja ennast nende verega nuumavad", kirjutab Hébert. 263

Siiani oli Hébert välja astunud eraomandi kaitseks, nuid aga selgitab ta, et maa kuulub kõigile nagu õhkki. Et hädadele

261 Robespierre und der Hebertismus, lk. 242.
262 Ibid., lk. 243.
263 Ibid.

löpp teha, tuh ta ettepaneku suured mõisad ja suurtalunike maad jaotada, samuti suurkaupmeeste omand. Ta leiab, et üksikutel inimestel ei ole õigust selle arvel rikastuda.[264]

Héberti sotsiaalsete ideede alla võib lugeda ka tema tungivat nõuet hariduse järele. „Inimese suurim õnnetus on teadmatus ...", arvab ta.[265] Rohkem kui kahekümnes „Pére Duchesne" numbris nõuab Hébert valju häälega haridust rahvale. Ta kutsub rahvarühinguid üles tegelema selle probleemiga, soovitades sisse viia hariduskursused igal dekaadil vaeste sankülotide jaoks. Selles näeb ta parimat vahendit vale hävitamiseks ja türanniale hooli andmiseks.[266]

Hébert mõistab hukka valluttessõjad, viimastes „Pére Duchesne" numbrites ka nn. „propagandasõjad". Tulevikuks näeb ta ette kõigi rahvaste vennalikku ühinemist.[267]

Selline programm on täielikus vastuolus nii dantonistide kui robespjäristide vaadetega. Seda on näha eirti selgesti nende rühmituste poolt antud hin-

---

264 Robespierre und der Hebertismus, lk. 243.
265 Ibid.
266 Ibid.
267 Ibid., lk. 244.

kangutes: esimesed peavad seda anarhistlikeks, teised hulljulgeks.[268] Vastuolu on vägagi ilmne. Hébertistid tungisid kallale isegi kodanluse omandile, kusjuures Saint-Just aga ütles veel 26. veebruari 1794. a. Konvendi istungil: „Patriootide omand on püha ja puutumatu."[269]

Siinkohal tuleb ära märkida mitmete autorite väära seisukohta Héberti suhtes. Näiteks märgib Staroselski, et 1794. a. kevadeks jäid ainsateks maksimumi näitsjateks hebertistid. Lisab aga juurde, et just neil puudus sotsiaalne poliitika üldse, ja et Héberti jaoks omas tähtsust ainult tema giljotiini poliitika.[270]

Hebertistid hakkavad nii dantonistidele kui ka robespjäristidele muutuma juba liiga tülikaks. Võitlus hebertistide ja dantonistide vastu käib edasi. 3. veebruaril astub „Vana Kordeljeh" välja „uute vandenõulaste" – hebertistide vastu.[271] Ühel Kordeljeeride klubi istungil, 14. vantoosil II a. (4. märtsil 1794. a.) hoiatab Vincent tekkinud uue kliki eest, sellega mõeldes ilmselt dantonistе,

---

268 Robespierre und der Hebertismus, lk. 244.
269 Революционное правительство, lk. 538.
270 Старосельский, lk. 33.
271 Революционное правительство, lk. 556.

sest ta nimetab Philippeaux', Bourdon'i ja teiste dantonistide nimesid.[272] „... ülestõus, pühka ülestõus — näe, mis te peate vastu seadma neile reetureile", arvab Carrier.[273] „Milline vahend on meil sellest ulikist vabanemine?" — küsib Hébert ja vastab ise: „Ülestõus!"[274] Sellel istungil peetud Héberti kõne on aga osaliselt suunatud ka robespjäristide vastu.

On ilmne, et hebertistide lõpp hakkab lähenema. Konvendi istungil 13. märtsil 1794. aastal (23. vantoosil II a.) teatab Saint-Just, et vabariigis eksisteerib vandenõu. Samal Konvendi istungil peetud kõnes viljab Saint-Just Chaumette'ile, ülelde, et ta on „... jultunud tiiup, kes elab vastikut ja häbistavat elu, kes vaijab isegi oma nime[275], et vältida oma kuritegude meenutamist."[276] Saint-Just seob vandenõulasi välismaalastega, aristokraatidega ja kuulutab, et „... igasugune ulikk on kuritegelik, sest ta vähendab riigivõimu tugevust.[277]

Kuid hebertistide positsioon oli juba suures osas kõikuma lööknud. Otsus-

---

272 Революционное правительство, lk. 539.
273 Ibid., lk. 540.
274 Ibid., lk. 541.
275 Chaumette võttis endale Anaxagoras nime.
276 Революционное правительство, lk. 544.
277 Ibid., lk. 546.

taval momendil ei saanud nad küllalt tugevat toetust rahva poolt. Suurt osa selles mängisid nn. „Vantoosi dekreedid".[277] Jakobiinide poliitika eesmärgiks oli 1794. a. algul sotsiaalse võrdsuse püsiva riigi ülesehitamine. Ühenks abinõuks selle täitmiseks pididki olema nn. vantoosi dekreedid.[277 278] Valitsus läks järeleandmiste teele ja võttis etu rea abinõusid rahvamasside materiaalse olukorra parandamiseks, sest 1794. a. algul nägi robespjäristlik Konvendi juhtkond liiga selgeiti, et nende poliitikat ähvardas oht jääda olma baasita, ilma toetuseta, kuna suur osa rõkkustest ja varandustest asus revolutsiooni vaenlaste käes.[279]

24. veebruaril (4. vantoosil II a.) tuikiti eus, III maksimumseadus. Kehtestati eus seadus spekulantide vastu. Peale selle tegi Saint-Just 26. veebruaril etupanekuu välja anda dekreet, mis otsustaks nahtlustatavate isikute ja nende varanduse saatuse. Samal päeval andis Konvent välja dekreedi konfiskeerida nahtlustatavate isikute varandus.[280] 3. märtsil tegi Konvent Ühiskondliku Päästekomitele ülesandeks läki siia

---

277 Старосельский, lk. 39.
279 Ibid., lk. 36.
280 ~~Виллаус, lk. 249~~ Собуль, Робеспьер, lk. 149 jj.

„varanduseta patriootide" olukorra rekrimine ja tekra etteanne „... abinõudest kõigi varandusetute olukorra parandamisens revolutsiooni rinaste vaenlaste arvel..."[281]

Sakkülotid suhtusid just viimasesse seadusse suure vaimustusega. Politsei ettekandes 2. märtsil 1794. a. teatatakse: „Kõigis kohvimetes ja avalikes kohtades räägitakse dekreedist, mille järgi tuleb aristokraatide varandus jagada sakkülottidele. See rahvalik seadus nutsus esile üldise rõõmu."[282]

Vantoosi dekreetide suhtes on erinevad autorid erinevatel seisukohtadel. A. Mathiez peab neid näiteks „uue revolutsiooni programmiks", osa autoreid aga peab neid lihtsalt jakobiinlikke kodanluse manöövriks.

Manöövrit kui niisugust aga otseselt siiski polnud. Õigus on aga neil, kes peavad „vantoosi dekreete" rohkem poliitilisens sammuks jätkuvas võitluses aristokraatiaga, kui ureens sotsiaalsens lükkemiseks. Robespjäristid lootsid nende dekreetidega tugevdada oma sotsiaalset baasi. Tegelikkus iesmärgiks oli seega rohkem vana korra

---

281 Революционное правительство, lk. 259.
282. Виллар, lk. 249.

aluste niirem häivitamine nii sannilottide muutmine omanimeks. Seega oli ennäen selgelt poliitiline. Valitsus vajas sannilottide toetust, et kindlustada võit sisemaal ja na piiridel.[283]

Kuid ka need dekreedid olid piiratud. Mis puutub talupoegadesse, siis jäi selgusetuks, kas need dekreedid puudutavad ka talupoegi, kellel on vähe maad või ainult neid, kellel seda üldse ei ole. Konvent ei täpsustanud ka dekreetide elluviimise korda ja tegelikult ei toimunudki maa üllandmist talupoegadele nende seaduste alusel.[284] Vantoosi dekreetidel siiski looditud mõjie sannilottidele polnud. Rahutused kestsid ja innustasid ka hebertiste ette võtma katset organiseerida uus rahva ülestõus.

Hebertistid nägid, et neid vaitseb hädaoht ja tegid katset läbi viia riigipööret. 4. märtsil 1794. (14. vantoosil II a.) otsustas Kordeljeeride klubi Õiguste Deklaratsiooni senius kinni katta, kuni rahvas võidab tagasi oma pühad õigused mässuliste frantsioonide vahasuurimise teel. Millised need frantsioonid olid? Vincent

---

283 Собуль, Робеспьер, lk. 150.
284 Виллар, lk. 249.

näitas dantonistidele; Carrier neile, nes mõistsid kunna giljotuni; Hébert mõistis kunna neid, ni püüdsid päästa 75-t arreteeritud žirondini, mesjuures nõigile oli teada, et need žirondinid jäävad ellu tänu Robespierre'i eestnostele. Hébert tegi ettepaneku alustada ülestõusu ja ulubi toxtas teda.[285] Aulard maigib ära, et nordeljeeid taktsid korrata 1793. a. 31. mai - 2. juuni sündmuisi — seekord peekastada Konvent halastuse nõudjaist ja nõrvaldada na Robespierre, et siis nehtestada endi diktatuur toetudes revolutsiooniliele armeele.[286] Kuid Pariisi ei jäignenud neile ja ülestõusnud alustasid taandumist. See oleks neid ehk päästagi võinud, eeli Pariis poleks mitte olnud muhestatud liiga vastupidiselt. Samal ajal oli aga väga suuri rasuusi toiduainetega. Hebertistid lootsid, et rahvas siiidistab selle valitsust, ulid rahva pahameel oli suunatud revolutsiooniline armee vastu, nes oli tiekjendanud toiduainest kogu Pariisi ümbruse. Seega oli rahva pahameel suunatud hebertistide vastu, nes moodustasid selle armee peastaabi.[287]

---

285 Олар, lk. 561.
286 Ibid.
~~287 Собуль, Робеспьер, lk. 151.~~
287 Олар, lk. 561.

Valitsus ei võinud enam risoida hebertistide allesjätmisega.[288] 14. märtsil (24. vantoosil) arreteeriti Hébert, tema poolehoidjad Ronsin, Momoro, ~~Ducr~~ Ducroquet ja teised, samuti vabamõtleja Anacharsis Cloots, kindral-aristokraat Lemour ja veel mõned.[289] Neile heideti ette suhtelid välisriikidega, isegi katset taastada monarhiat, piirilt jätta rahvas toiduaineteta jne. Kuigi paljude punktide kohta olid tõendid enam kui nõrgad, teiste kohta puudusid hoopis,[290] oli otsus rängk. Hebertistid hukati 24. märtsil. Ainult Chaumette giljotineeriti kolm nädalat hiljem.[291]

Kordelpeeride klubi, olles ülle elanud sellised kaotused, lagunes täiesti. Revolutsiooniline armee saadeti laiali. Hebertistide parteifrantsioon lõpetas oma olemasolu.

Alles oli aga veel teine jakobiinide partei opositsiooniline grupeering — dantonistid. Robespierre, esinedes Jakobiinide klubis, teatas, et ta peab neid sama ohtlikeks kui hebertistegi ja nende kõvitamine on kõdavajalik.[292] Mõõdas oli aeg, kus

---

288 Собуль, Робеспьер, lk. 151.
289 Олар, lk. 561.
290 Волгин, Тарле, lk. 433.
291 Революционное правительство, lk. 550, märkus 1.
292 Волгин, Тарле, lk. 434.

Robespierre pidas vajalikuks mõnel määral konnu hõrda dantonistidega. Sellest konnukõrre vajadusest sai aga hästi aru Danton, nes isiklikult omi seisukohti ja mõtteid oli viimasel ajal avaldanud suhtelisel tagasihoidlikult.[293] On andmeid, et ka oma elu viimastel päevadel pieridis Danton saavutada Robespierre'ga veel konkulepet, kuid Robespierre nuldus sellest.[294]

Ühiskondlikue Päästekomitee istungil 30. märtsil otsustati arreteerida Danton, Desmoulins, Delacroix ja Philippeaux ning viia nad Luxembourgi vanglasse rangesse üksikvangistusse.[295] Kõik nad olid Konvendi liikmed.

Jaigmisel päeval valitses Konvendis suur ärevus. Dantonist Legendre teatas välju häälega, et ta peab Dantoni siiritus. „Maha diktaatorid, maha türanerid!", karjusid Dantoni pooldajad. Selle peale astus üsna ähvardavalt välja Robespierre, nes ütles, et Danton on žirondiinide üritusi jätkaja ja samaa vaenlane. Robespierre'i järel esines Saint-Just.

---

293 Моносов, lk. 44.
294 Волин, Тарле, lk. 434.
295 Революционное правительство, lk. 567 jj.

Ta meenutas Dantoni ja tema sõpradel poliitilise minevikuu nõiki tumedaid külgi. Muuhulgas süüdistati Dantoni ka sõdemetes välismaiste valitsustega. Nii leili Dantoni pakeiste kulgast peale tema arreteerimist kellegi Pariisi pannuni niri selle kohta, et on tasutud Inglise agentidelt Pitt'i valitsusele osutatud teenete eest.[296] Joo ükines Robespierre'iga ja dantonistidel tuli alla anda.[297]

2. kuni 5. aprillini arutati Dantoni ja tema mõttekaaslaste süüasja Revolutsioonilises tribunalis. Nad nõik mõisteti süüdi ja giljotineeriti 5. aprillil 1794. a.[298] Seega oli hävitatud ka teine opositsiooniline grupeering Konvendis. Terror aga jätkus ja süvenes vaelgi. Kujunenud tingimuste juures aga saigi Robespierre'i grupp oma võimu säilitada ainult terrori abil.

Tegelikuus pöördepunktiks revolutsioonilise valitsuse ja sanmilottide vahelistes suhetes, suhetes robespjäristide ja rahvamasside vahel oli vantoosi nüüs. Tragöödia, mis lõppes 9. termidooriga, algas vantoosis. Süüani hoolitsesid ühiskondlik

---

296 Волин, Тарле, lk. 336.
297 Ibid., lk. 435.
298 Ibid., lk. 436.

Päästekomitee ja Robespierre teatud määral tasakaalu säilitamise eest erinevate sotsiaalsete niletide — nesunnodanluse ja rahvamasside vahel. Vantoosis olid nad sunnitud tegema valiku ja nad ei saanud teisiti, kui pidid asuma selle klassi poolele, kelle esindajad nad olid ja kelle huve nad väljendasid.

Vantoosi müsist peale algab jakobiinlikku kodanluse pealetung rahvale. Juba 18. märtsil määratakse Pariisi Kommuunile uus, robespjäristlik juhtkond.[299] 27. märtsil nõrrab tehiskondlikku Päästekomitee esindaja Konvendis revolutsioonilise armee laialisaatmist, sest selle eesotsas olid seisnud pahempoolsed jakobiinid Ronsin ja Vincent. Ta nimetab revolutsioonilist armeed „antidemokraatlikeks asutuseks", sest see läks terrori teed, „...viies kõrre abinõud äärmuseni..."[300] Samal päeval ilmus Konvendi dekreet revolutsioonilise armee laialisaatmise kohta.[301]

Valitsuse abinõud sanmilottide vastu tõrkasid nad lõplikult elmale poliitilisest tegevusest. Sektsioonide üldkoosolekud

---

299 Революционное правительство, lk. 550.
300 Ibid., lk. 90.
301 Ibid., lk. 93.

lakkasid huvi tundmast üldise poliitika vastu ja piirdusid ainult poolt või vastu hääletamisega.[302] Revolutsioonilised komitud lakkasid faktiliselt olemast peale seda, kui julgeoleku komitele oli ülesandeks tehtud moodustada uued komitud, mis otseselt sõltuksid temast.[303]

Jakobiinide valitsuse uus poliitika tuli ilmsiks ka mitmes muus küsimuses. Näiteks võiks tuua töötasude küsimuse. Kui hebertistlik Kommuun venitas teadlikult, tänu Chaumette'ile, 29. septembri üldise maksimumiseaduse VIII artikli (töötasu maksimumi kohta) elluviimisega, siis peale hebertistide hukkamist moodustatud robespjäristlik Kommuun suhtus asjasse hoopis teisiti. Kõige pealt takistas ta igati tööliste katseid saavutada palga tõstmist.[304] 5. termidooril aga avaldati töötasu maksimumi seadus. Uued maksimaalmäärad aga hoopis alandasid paljude tööliste palka. Selle sammuga muutestas revolutsiooniline valitsus enda vastu suurema osa Pariisi sanculottidest.[305]

Rahulolematusest, mis haaras

---

302 Собуль, Робеспьер, lk. 152.
303 Собуль, Революционные комитеты, lk. 157.
304 Кан, lk. 143.
305 Собуль, Максимум заработной платы, lk. 95.

tööliste kohe peale töötasu ente tariifide avaldamist, annavad tunnistust ettevaatusabinõud, mida robespjäristid Kommuunis pidasid vajalikeks talvitusele võtta.[306]

Töötasu maksimumi seadus oli ellu viidud ca mõnel pool meijal. Näiteks töötas Ra Trinité Kommuuni peanõukogu töötasude tabeli valja juba 24. juunil (6. messidooril). Põllutööliste töötasutariifid olid seal aga äärmiselt madalad ja töölised avaldasid nende elluviimisel visa vastupanu.[307]

Pariisi Kommuuni poolt 5. termidooril kehtestatud töötasu maksimum viis rahva rahulolematuse äärmise piirini ja mängis suurt osa paljude sektsioonide suhtumises 9.-10. termidoori öö sündmustesse. Kunniot sõitis ratsa mööda Pariisi tänavaid ja kaijus: „Tapavad patrioote! Relvadele Konvendi vastu!" — kuidas ta aga kapiiidis rahvast kaasa tõmmata, jäid need aga rahulikeks ja ei vastanud sellele väljakutsele.[308] Rahvas ei läinud robespjäristidele appi.

Robespjäristlik valitsus, avaldades need rahvale vastuvõtmatud töötasumäärad, vastas kodanlikku revolutsiooni

---

306 Собуль, Максимум заработной платы, lk. 166.
307 Диманш, lk. 175, 176.
308 Революционное правительство, lk. 601.

nõrultele. Selle sammuga tõrkas ta endast eemale sanküloteid ja seda momendil mer kontrrevolutsioonilise kodanluse pealetung tegi sanküloteide toetuse vajalikumaks kui kunagi enne. Robespjäristide käitumine on aga seletatav nende poliitikas alati esimenud vastuoludega, mõlised väljendusid aga eriti selgesti II aasta kevadel. Soboul ütles, et Robespierre hoolitses sel ajal liiga palju kodanluse heivide eest, et siduda end tagasipööridumatult sanküloteidega. Samal ajal pöörasta aga liiga palju tähelepanu sanküloteide vajadustele, et saada heatahtlikku suhtumise osalisens kodanluse poolt.[309] See vastuoluline poliitika viis lõpuks aga kuuknuissele nii Robespierre'i kui ka tema poolehoidjad.

---

309 Собуль, Робеспьер, lk. 146.

Lõppsõna

10. augusti 1792. a. revolutsiooni järel augusti tiisel poolel algasid valimised Rahvuskonventi. Esmakordselt sai valijaks niiid rahvas, kuna 10. augusti revolutsioon kaotas kodanike liigituse aktiivseiks ja passiivseiks. Provints, eiti lõunapoolsed departemangud valisid žirondiine, sankülotid saatsid Konventi jakobiine. Valitud liikmeist oli žirondiine 165, jakobiine umbes 100, ülljäänud aga (nn. 500, ca 500 inimest) kuulutasid endid parteituiks ja olid kord žirondiinide, kord jakobiinide pooldajaiks.

Jakobiinid arvasid, et 10. augusti revolutsiooni saavutused kindlustatakse ainult sel juhul, kui rahvastiku enamus saab revolutsioonilt oma huvide rahuldamise ja kaitsmise. Sellepärast esitasid jakobiinid kohe eraomandi ümberjaotamise nõude lärade talurahvamasinde huvides. Žirondiinid aga, kes olid siuvrkodanluse esindajaiks, tundsid paanilist hirmu omandi jaga-

mise ees. Kuigi jakobiinid olid Konvendis absoluutses vähemuses, tulid nad võitljaiks. Nende jõud seisis monoliitsuses ja selles, et nende poole hõrdsid Pariisi sankulotid. Liit lihtrahvaga tegi võimalikuks 31. mai-2. juuni riigipöörde ja žirondiinide kõrvaldamise valitsusest.

Jakobiinide bloku sankulottidega tegi võimalikuks jakobiinide diktatuuri kehtestamise ja revolutsioonilise valitsuse moodustamise. Et seda säilitada, tuli jakobiinlikul kodanlusel teha lihtrahvale mõningaid järeleandmisi — kehtestada üldise maksimumi seadus, hakata teostama revolutsioonilist terrorit jne.

Kui aga töötavate masside nõudmistele linnas reageeriti poolikult, osaliselt või jäeti need hoopis täitmata, siis talurahvas sai jakobiinidelt vabanemise feodaalsest sõltuvusest. Oma agraarseadusega 1793. a. suvel kaotasid nad lõplikult feodalismi jäänused külas — ja sellega oli täidetud kodanlikue revolutsiooni eesmärk ja ülesanne. Jakobiinide diktatuuri periood aga sai Prantsuse kodanlikue revolutsiooni kõrgpunktiks, kõige demokraatlikumaks perioodiks.

Kuid ka see revolutsiooni kõigpunkt oli täis võitlust, ühelt poolt võitlus „pööraste" ja jakobiinide vahel, teiselt poolt (ajaliselt veidi hiljem) võitlus jakobiinide bloxis eneses mitmete grupeeringute vahel.

Tähtis koht kuulub jakobiinide ja „pööraste" vahelisele võitlusele. „Pöörased" olid Pariisi sankülottide, plebeiliste masside esindajad, nende nõudmiste pooldajad. Kuid „pöörased" ei moodustanud mingit ühtset organisatsiooni, parteid, kuna ka need, kelle huve nad väljendasid, ei olnud veel jõudnud formeeruda klassiks. Seetõttu jäi ka „pööraste" osa revolutsiooniis tagasihoidlikuks, vaatamata nende juhtide energilisele ja ennastohverdavale tegevusele. „Pööraste" osa piirdus seega ainult sellega, et nad ohertasid oma järjekindlusega jakobiine pöörama suuremat tähelepanu plebeiliste masside nõudmistele, nende majanduslikku olukorra parandamisele. Kõige rohkem tegelesid jakobiinid just 1793. a. suvel majanduskiusimustega, septembri maksimum võiti vastu aga just tänu rahvamasside ja „pööraste" aktiivsele tegevusele.

Kõigi „pööraste" vastu võittemise

ja nende puurustamise ajal olid jakobiinid ükskuelsed ja moodustasid ühise rinde, siis ometi oli see ükskuel ainult näviline. Juba 1793.a. suvel hakkasid mujunema mitmed robespjäristidest erinevaa mõtteriisiga inimeste grupperingud. Sügisel aga muutus lõhe avalikuks ja jakobiinide hulgas pääses valla terav võitlus.

Töötava rahva huve väljendas grupp hebertiste, eesotsas Challmette'i ja Hébertiga. Teiselt poolt mujunes partei rühmitus, mis väljendas revolutsiooni ajal tekkinud uue nodanluse huve. See oli dantonistide grupp. Robespierre ja tema pooldajad jäid n.ö. kahe tule vahele. Võitlus jakobiinide partei nende rühmituste vahel kestis nogu 1793.a. teise poole ja 1794.a. alguse. Siis oli Robespierre sunnitud tegema valiku. Ta asus selle klassi poolele, kelle esindaja ta oli. Jakobiinlik kesknodanlus ei saanud oma klassiolemuse tõttu minna lõpuni lüdus töötava rahvaga. Hebertistid hukati märtsis 1794.a. Suure tähtsuse oli niiud omandanud terror. Aprilli algul hukati ka dantonistid.

Kerid jakobiinide diktatuur

ei püsinud enam naua. Ta ei saanudni püsida, sest jakobiinid olid naotanud oma sotsiaalse baasi. Peale hebertistide hunnamist olid sannülotid naotanud oma huvide näitsjad jakobiinide parteis. Robespierre'i valitsus alustas niiid pealetungi rahvaliikumisele. Selle tulemusena lagunes na jakobiinide blokk laiemas mõttes — nii liit revolutsioonilise nesunodanluse ja töötava rahva vahel. Selle bloki lagunemise tunnistajaks oli 9. termidoor. Sannülotid ei astunud välja jakobiinide näitsens kontrrevolutsioonilise nodanluse vastu. Seetõttu õnnestuski viimastel riigipööret teostada. Seega oli jakobiinide bloki lagunemine ühens 9. termidoori ja jakobiinide hukkumise peapõhjusens.

Jakobiinide diktatuuri lõpp tähendas na revolutsiooni lõppu Prantsusmaal. Revolutsiooni eesmärk — feodalismi nuutamine — oli teostatud. Jakobiinid aga, vaatamata oma poliitika vastuolulisusele, länsid ajalukku nii kõige demokraatlikum rühmitus, nii partei nes võitles oma klassi õiguste eest ja viis selle võitluse lõpuni. Asjata ei saanud jakobiinide nimi edaspidigi kõige demokraatlikumate ja järkindlamate revolutsionääride üldnimens.

Oma õige noha said jakobiinid nätte alles marksistlike ajaloolaste näsitlustes, nuna nodanlik-liberaalsed ajalooteadlased pidasid revolutsiooni nõrgpunktiks žirondistlikku Konvendi valitsemisaega. Ainsana Mathiez tunnustab jakobiinide tähtsust, seljuures aga hindab liialt üle Robespierre'i isiklikke teeneid.

Näärliselt hinnatakse jakobiinide osatähtsust Prantsuse revolutsiooniis tänapäeval. Sellest annavad tunnistust arvukad rahvusvahelised teaduslikud sessioonid, mis toimusid seoses Robespierre'i 200.-nda sünnijuubeliga.

Kasutatud kirjanduse nimestik

1. Marx, K., Louis Bonaparte'i kahekseteritkümnes brümäär, K. Marx ja Fr. Engels, Valitud teosed kahes köites, I kd., T. 1957, lk. 185-265.

2. Маркс, К., Борьба якобинцев с жирондистами, К. Маркс и Ф. Энгельс, сочинения т. III, М.-Л. 1929, lk. 601-611.

3. Маркс, К. и Ф. Энгельс, Святое семейство, или критика критической критики. Против Бруно Бауэра и компании, К. Маркс и Ф. Энгельс, соч. т. 2, lk. 3-230.

4. Димант, С. С., Максимум и борьба за хлеб в коммуне Ла Трините в 1793-1794 гг., Французский ежегодник 1959, lk. 156-183.
= Димант.

5. Французская буржуазная революция 1789 - 1794, под ред. В. П. Волина и Е. В. Тарле, М. - Л., 1941.

= Волин, Тарле.

6. Фридланд, Ц., Классовая борьба в июне-июле 1793 г., „Истории марксизм" 1926., том I, II, I ст. 48-95, II ст. 159-209.

= Фридланд.

7. Jacob, L., Robespierre und der Jakobinismus, Maximilien Robespierre 1758 - 1794, Berlin, 1958. ss. 219-254.

= Robespierre und der Jakobinismus.

8. Кан, С., Парижские рабочие в революции 1789-1794 годов, „Вопросы истории" 1956, № 1, ст. 131-144.

= Кан.

9. Лукин, Н., Максимилиан Робеспьер, избранные труды, т. I, М. 1960., ст. 16-158.

= Лукин.

10. Манфред, А., Великая французская буржуазная революция XVIII века, М. 1956.
= Манфред.

11. Матьез, А., Борьба с дороговизной и социальное движение в эпоху террора, М.-Л. 1928.
= Матьез.

12. Моносов, С., Очерки по истории якобинского клуба, изд. „Пролетарий".
= Моносов.

13. Олар, Политическая история Французской революции, М. 1938. = Олар.

14. Переписка Робеспьера, Л. 1929.

15. Революционное правительство в Франции в эпоху Конвента (1792 - 1794), сборник документов и материалов, М. 1927.
= Революционное правительство.

16. Собуль, А., Классы и массовая борьба во время Французской революции, из истории Великой буржуазной революции 1789-1794 годов и революции 1848 года во Франции, М. 1960, стр. 25-65
= Собуль, Классы и массовая борьба.

17. Собуль, А. и Рюде, Ж., Максимум заработной платы в Париже и события 9 термидора, Из истории Великой буржуазной революции 1789 - 1794 годов и революции 1848 года во Франции, М. 1960., сс. 89 - 112.
= Собуль, Максимум заработной платы.

18. Собуль, А., Проблемы труда во II году Республики, Из истории Великой буржуазной революции 1789 - 1794 годов и революции 1848 года во Франции, М. 1960., сс. 66-88.
= Собуль, Проблемы труда

19. Собуль, А., Революционные комитеты парижских секций (1793 - 1794), Французский Ежегодник 1958, М. 1959, сс. 153 - 164.
= Собуль, Революционные комитеты.

20. Собуль, А., Робеспьер и народное движение в 1793 - 1794 годах, Из истории Великой буржуазной революции 1789 - 1794 годов и революции 1848 года во Франции М. 1960., сс. 134 - 154
= Собуль, Робеспьер.

21. Старосельский, Проблема якобинской диктатуры, М., 1930.
= Старосельский.

22. Сотэн, С.Л., Борьба плебейских масс Парижа во главе с Ру и Леклерком за удовлетворение своих социально-экономических требований в июне-сентябре 1793 г., Ученые записки Ульяновского Государственного университета имени И.Н. Ульянова, вып. VIII, 1956, ст. 253-326.
= Сотэн.

23. Тонкова-Яковина, Р.М., Движение народных масс в Париже 4-5 сентября 1793 года, Из истории общественных движений и международных отношений, М. 1957.
= Тонкова-Яковина.

24. Вилляр, Ж.и К., Формирование французской нации, М. 1957.
= Вилляр.

25. Захер, Я., Движение „бешеных" М. 1961.
= Захер.

26. Захер, Я. М., Последний период деятельности Жана Ру, Французский Ежегодник 1958., ss. 165-183.
= Захер, Последний период.

27. Всемирная история VI,

Sisukord

Sissejuhatus lk. 2.

I peatükk – Jakobiinide diktatuuri väljakujunemine lk. 11.

II peatükk – Jakobiinid ja „pöörased" lk. 42.

III peatükk – Jakobiinide blokk lagunemine lk. 84

Lõppsõna lk. 114.

Kasutatud kirjanduse nimestik lk. 120